

T.C.

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İşletme Ana Bilim Dalı

İşletme Bilim Dalı

**SÜT ÜRÜNLERİ ÜRETİCİLERİNİN YEŞİL İŞLETMECİLİK VE
ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BİLİNÇ DÜZEYLERİNİN
TESPİT EDİLMESİ: ARDAHAN İLİ ÖRNEĞİ**

Neşe CEVHER

Prof. Dr. Zafer AYKANAT

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2025

SÜT ÜRÜNLERİ ÜRETİCİLERİNİN YEŞİL İŞLETMECİLİK VE ÇEVRESEL
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BİLİNÇ DÜZEYLERİNİN TESPİT EDİLMESİ:
ARDAHAN İLİ ÖRNEĞİ

Neşe CEVHER

Prof. Dr. Zafer AYKANAT

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İşletme Ana Bilim Dalı

İşletme Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2025

KABUL VE ONAY

Neşe CEVHER tarafından hazırlanan “Süt Ürünleri Üreticilerinin Yeşil İşletmecilik ve Çevresel Sürdürülebilirlik Bilinç Düzeylerinin Tespit Edilmesi: Ardahan İli Örneği” başlıklı bu çalışma, 03.09.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. (Başkan)

Prof. Dr. Zafer AYKANAT (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Selçuk YEKE (Jüri Üyesi)

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan *“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”* kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

03/09/2025

Neşe CEVHER

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

** Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.*

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Prof. Dr. Zafer AYKANAT** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Neşe CEVHER

ÖN SÖZ

Bu tez çalışması, yüksek lisans eğitimim sürecinde edindiğim akademik bilgi ve saha araştırmaları sonucunda tamamlanmıştır. Çalışma boyunca bana rehberlik eden, akademik bakış açımı geliştirmeme katkı sağlayan ve her aşamada desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Zafer AYKANAT'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Saygıdeğer hocamın yol gösterici yorumları ve bilimsel katkıları, bu çalışmanın şekillenmesinde büyük rol oynamıştır.

Ayrıca, araştırma sürecinde görüşmelere gönüllü olarak katılan Ardahan ilindeki süt ürünleri üreticilerine, çalışmaya zaman ayıran ve destek veren tüm kurum ve kişilere teşekkür ederim. Araştırma boyunca manevi desteğini hissettiren aileme ve yakın çevreme de minnettarım.

Bu çalışmanın, özellikle kırsal kalkınma, çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil işletmecilik konularına katkı sağlamasını temenni ederim.

Neşe CEVHER
Ardahan, 2025

ÖZET

CEVHER, Neşe. *Süt Ürünleri Üreticilerinin Yeşil İşletmecilik ve Çevresel Sürdürülebilirlik Bilinç Düzeylerinin Tespit Edilmesi: Ardahan İli Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2025

Bu çalışma, Ardahan ilinde faaliyet gösteren süt ürünleri üreticilerinin çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil işletmecilik konularındaki bilinç düzeylerini ve uygulamalarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında özellikle kırsal bölgelerde küçük ölçekli işletmelerin çevreye duyarlılık düzeyleri, çevresel sorumluluk bilinci ve yeşil işletmecilik yaklaşımları değerlendirilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu 15 ana sorudan ve alt sorulardan oluşmuş, öncesinde uzman görüşleri ile şekillendirilmiş ve pilot uygulama ile test edilmiştir. Veri toplama sürecinde Ardahan ilinde faaliyet gösteren ve gönüllü katılım sağlayan toplam 13 işletme sahibi veya yöneticisi ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Örneklem, maksimum çeşitlilik sağlamak amacıyla farklı ilçelerden işletmelerin katılımıyla oluşturulmuştur. Elde edilen nitel veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. MAXQDA nitel veri analiz programı kullanılarak görüşme verileri kodlanmış, tümevarımsal yaklaşımla temalara ayrılmıştır. Araştırma bulguları, işletmelerin çevresel sürdürülebilirlik konusunda temel bir farkındalığa sahip olduklarını ancak uygulamada büyük eksiklikler yaşadıklarını ortaya koymuştur. Özellikle çevre dostu üretim teknikleri, atık yönetimi, yenilenebilir enerji kullanımı ve çevresel yatırımlar konusunda ciddi yetersizlikler bulunmuştur. İşletmelerin çevre ile ilgili sorumluluk anlayışları daha çok yasal zorunluluklarla sınırlı kalmakta, gönüllü yeşil uygulamalar ise maliyet, bilgi ve kapasite eksiklikleri nedeniyle yaygınlaşmamaktadır. Çalışma, bölgedeki süt ürünleri üreticilerinin çevresel sürdürülebilirlik uygulamalarını güçlendirebilmesi için eğitim, kamu desteği ve yerel iş birliklerinin artırılmasının önemli olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Sözcükler:

Çevresel Sürdürülebilirlik, Yeşil İşletmecilik, Süt Ürünleri Sektörü, Nitel Araştırma, İçerik Analizi, MAXQDA.

ABSTRACT

CEVHER, Neşe. *Determining the Consciousness Levels of Dairy Producers Regarding Green Business Practices and Environmental Sustainability: The Case of Ardahan Province*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2025

This study aims to analyze the *Consciousness* levels and practices of dairy producers operating in the Ardahan province regarding environmental sustainability and green business practices. The research particularly focuses on assessing the environmental sensitivity levels, environmental responsibility awareness, and green business approaches of small-scale enterprises operating in rural areas. A qualitative research method was adopted in this study, and data were collected using a semi-structured interview form. The interview form consisted of 15 main questions and sub-questions, which were developed with input from field experts and tested through a pilot study. During the data collection process, face-to-face interviews were conducted with a total of 13 business owners or managers from enterprises in Ardahan who voluntarily participated in the study. The sample was determined using the principle of maximum variation, ensuring the inclusion of enterprises from different districts. The qualitative data obtained were analyzed using the content analysis method. The interview data were coded using the MAXQDA qualitative data analysis software, and themes were identified through an inductive approach. The research findings revealed that dairy producers in the region possess a basic awareness of environmental sustainability; however, there are significant deficiencies in the practical implementation of sustainable practices. Notably, there were substantial shortcomings in adopting environmentally friendly production techniques, waste management, renewable energy utilization, and environmental investments. It was determined that the understanding of environmental responsibility among these businesses was mostly limited to fulfilling legal obligations, while voluntary green practices were rarely adopted due to cost constraints, lack of knowledge, and insufficient operational capacity. The study concludes that in order to strengthen the environmental sustainability practices of dairy producers in the region, it is essential to enhance training programs, increase public support, and promote local cooperation initiatives.

Keywords:

Environmental Sustainability, Green Business Practices, Dairy Sector, Qualitative Research, Content Analysis, MAXQDA.

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ESG	Environmental, Social, Governance (Çevresel, Sosyal, Yönetim)
MAXQDA	MAX Qualitative Data Analysis (Nitel Veri Analiz Yazılımı)
LCA	Life Cycle Assessment (Yaşam Döngüsü Değerlendirmesi)
SDG	Sustainable Development Goals (Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları)

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Araştırma metodolojisine genel bir bakış	17
Tablo 2. Örneklem tablosu	19
Tablo 3. Çevresel sürdürülebilirlik farkındalığına ait alt temalar ve frekansları	28
Tablo 4. Yeşil işletmecilik uygulamalarına ilişkin alt temalar ve frekansları.....	31
Tablo 5. Çevre sorumluluk bilincine ilişkin alt temalar ve frekansları.....	33
Tablo 6. Çevre politikasının belirlenmesine ilişkin alt temalar ve frekansları	36

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. İçerik analizi aşamaları	24
Şekil 2. Tema ve kodların hiyerarşik görünümü	27
Şekil 3. Ana temalar	28
Şekil 4. Tema 1'e genel bir bakış	29
Şekil 5. Tema 2'ye genel bir bakış	31
Şekil 6. Tema 3'e genel bir bakış	34
Şekil 7. Tema 4'e genel bir bakış	36

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
İÇİNDEKİLER	xii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	3
GENEL KAVRAMLAR.....	3
1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	3
1.1.1. Sürdürülebilirlik	3
1.1.2. Çevresel Sürdürülebilirlik	4
1.1.3. Yeşil İşletme	6
1.1.4. Süt Ürünleri Sektöründe Çevresel Sorunlar ve Yeşil Uygulamalar	7
1.1.5. İşletmelerde Çevresel Farkındalık ve Sorumluluk	9
1.2. LİTERATÜR TARAMASI	11
1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	15
1.3.1. Araştırma Soruları	16
1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	16
2. BÖLÜM.....	17
METODOLOJİ	17
2.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	17
2.2. ÖRNEKLEM	18
2.3. VERİ TOPLAMA ARACI	19
2.3.1. Görüşme Soruları.....	20
2.4. VERİ ANALİZ YÖNTEMİ.....	23

2.5. İNANDIRICILIK VE TEYİT EDİLEBİLİRLİK ÖNLEMLERİ.....	24
2.5.1. İnandırıcılık (Credibility)	25
2.5.2. Aktarılabilirlik (Transferability).....	25
2.5.3. Güvenirlik (Dependability)	25
2.5.4. Doğrulanabilirlik (Confirmability).....	26
3. BÖLÜM.....	27
BULGULAR.....	27
3.1. ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK FARKINDALIĞI (TEMA1)...	28
3.2. YEŞİL İŞLETMECİLİK UYGULAMALARI (TEMA2)	31
3.3. ÇEVRE SORUMLULUK BİLİNCİ (TEMA3)	33
3.4. ÇEVRE POLİTİKASININ BELİRLENMESİ (TEMA4)	36
4. BÖLÜM.....	39
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	39
4.1. ARAŞTIRMA SORUSU-1: ARDAHAN İLİNDEKİ SÜT ÜRÜNLERİ ÜRETİCİLERİNİN ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK HAKKINDA FARKINDALIK DÜZEYİ NASILDIR?	39
4.2. ARAŞTIRMA SORUSU-2: ARDAHAN İLİNDEKİ SÜT ÜRÜNLERİ ÜRETİCİLERİNİN YEŞİL İŞLETMECİLİK YAKLAŞIMLARI NASILDIR? ...	40
4.3. ARAŞTIRMA SORUSU-3: ARDAHAN İLİNDEKİ SÜT ÜRÜNLERİ ÜRETİCİLERİNİN ÇEVRESEL SORUMLULUK BİLİNCİ NASILDIR?	42
KAYNAKÇA	45
EKLER.....	54
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU	54
EK 2. ETİK KURUL İZNİ	55
ÖZ GEÇMİŞ.....	56

GİRİŞ

Sürdürülebilirlik, günümüzde işletmecilik anlayışının merkezine yerleşmiş çok boyutlu bir kavram haline gelmiştir. Doğal kaynakların hızla tükenmesi, iklim değişikliği, çevre kirliliği ve ekosistem dengesizlikleri, yalnızca devletleri değil, özel sektör işletmelerini de çevresel sorumluluk bilinciyle hareket etmeye zorlamaktadır (Yavuz, 2010). Bu bağlamda yeşil işletmecilik anlayışı, üretim süreçlerinde çevre dostu uygulamaların benimsenmesini, kaynak kullanımında verimliliğin artırılmasını ve atıkların en aza indirilmesini esas almaktadır. Bu yaklaşım yalnızca çevresel sürdürülebilirliğe katkı sunmakla kalmamakta, aynı zamanda işletmelere uzun vadeli rekabet avantajı ve itibar kazandırmaktadır (Şenocak ve Bursalı, 2018).

Tarım ve hayvancılık sektörleri, çevresel sürdürülebilirlik açısından stratejik bir öneme sahiptir. Özellikle süt ürünleri sektörü, üretim ve işleme süreçlerinde yoğun su ve enerji kullanımı, sera gazı salımı, atık üretimi ve toprak-su kirliliği gibi çevresel etkiler nedeniyle dikkatle yönetilmesi gereken bir alan olarak öne çıkmaktadır (Segerkvist vd., 2020). Süt üretimi sırasında ortaya çıkan metan gazı emisyonları, iklim değişikliğini hızlandıran temel unsurlar arasında yer almakta ve bu durum sektördeki işletmelerin çevresel sorumluluklarını daha da artırmaktadır (Akçaoz ve Kızılay, 2021). Bu bağlamda, süt ürünleri üreticilerinin yeşil işletmecilik anlayışını benimsemesi ve çevresel sürdürülebilirlik ilkelerine ne derece uyum sağladıkları hem sektörün geleceği hem de çevresel etkilerin azaltılması açısından kritik bir konudur (Türk ve Öztekin, 2014).

Türkiye'de küçük ve orta ölçekli süt ürünleri işletmeleri, özellikle kırsal bölgelerde hem ekonomik hem de toplumsal yaşamın önemli bir parçasıdır. Ancak bu işletmelerin büyük bir kısmı, yeşil işletmecilik uygulamalarına yönelik bilgi eksikliği, teknolojik yetersizlik, finansal kısıtlar ve düşük farkındalık düzeyleri nedeniyle sürdürülebilirlik hedeflerinden uzak bir profil sergilemektedir (Güler Sülük, 2018; Paker, 2018). Oysa yenilenebilir enerji kullanımı, geri dönüşüm uygulamaları, atık yönetim planları ve çevreye duyarlı üretim teknolojilerinin benimsenmesi, bu işletmelerin hem çevresel hem de ekonomik performanslarını artırmalarına katkı sağlayabilir (Yener Ögür, 2024).

Sürdürülebilirlik yaklaşımının etkinliği, yalnızca teknik uygulamalarla değil, aynı zamanda işletme sahiplerinin ve yöneticilerinin bu konudaki farkındalık ve bilinç düzeyleriyle de doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda yöneticilerin çevresel sürdürülebilirliğe yönelik algıları, bilgi kaynakları ve bu bilgileri üretim süreçlerine yansıtma biçimleri belirleyici olmaktadır (Çakır ve Aktaş, 2019).

Bu çalışmada, süt ürünleri üreticilerinin yeşil işletmecilik yaklaşımlarına ve çevresel sürdürülebilirlik konusundaki bilinç düzeylerine odaklanılmıştır. Tez dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, yeşil işletmecilik ve çevresel sürdürülebilirlik kavramları teorik çerçevede ele alınmıştır. İkinci bölümde, araştırmanın amacı, yöntemi, veri toplama süreci ve analiz teknikleri açıklanmıştır. Üçüncü bölümde, elde edilen veriler doğrultusunda analiz sonuçlarına ve bulgulara yer verilmiştir. Dördüncü ve son bölümde ise araştırma sonuçları tartışılmış, elde edilen bulgular ışığında öneriler geliştirilmiş ve genel bir değerlendirme yapılmıştır.

1. BÖLÜM

GENEL KAVRAMLAR

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu çerçevede, yeşil işletmecilik ve çevresel sürdürülebilirlik kavramlarının işletmeler özelinde nasıl tanımlandığı, hangi ilkeleri kapsadığı ve özellikle süt ürünleri sektöründe ne şekilde uygulandığı konularının ayrıntılı olarak ele alınması gerekmektedir. Söz konusu kavramların kapsamlı biçimde analiz edilmesi, araştırmanın teorik altyapısının oluşturulması açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın bu bölümünde yeşil işletmecilik, çevresel sürdürülebilirlik, süt ürünleri sektöründe çevresel etkiler ve işletmelerde çevresel farkındalık gibi temel kavramlara yer verilerek araştırmanın kavramsal temelleri ortaya konulacaktır.

1.1.1. Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik, ilk kez Brundtland Raporu'nda (WCED, 1987) “gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini tehlikeye atmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılama” biçiminde tanımlanmış ve bu tanım zamanla hem akademik literatürde hem de uygulamalı alanlarda evrensel kabul görmüştür. Kavram, doğal kaynakların korunması, çevreye verilen zararın azaltılması, ekonomik kalkınma ve sosyal refah arasında uzun vadeli ve dengeli bir ilişki kurulmasını gerektirmektedir (Hopwood vd., 2005). Bu bağlamda sürdürülebilirlik, yalnızca çevre odaklı bir yaklaşım değil, aynı zamanda ekonomik rasyonalite ve toplumsal sorumluluğu içeren çok boyutlu bir sistem anlayışıdır.

İşletmecilik perspektifinden bakıldığında, sürdürülebilirlik; işletmelerin kısa vadeli ekonomik hedefleri ile uzun vadeli çevresel ve sosyal sorumluluklarını dengeleme becerisini ifade eder (Elkington, 1997). Elkington'un ortaya koyduğu “Üçlü Kar Hanesi” (Triple Bottom Line) yaklaşımına göre sürdürülebilir işletmeler, sadece kâr (profit) değil, aynı zamanda insan (people) ve gezegen (planet) eksenlerinde de değer üretmek zorundadır. Bu çok yönlü değer üretimi, işletmelerin uzun vadeli başarısı, itibarı ve sosyal meşruiyeti açısından stratejik önem taşır.

Bansal ve DesJardine (2014), sürdürülebilirliği firmaların kısa vadeli çıkarları ile uzun vadeli dayanıklılıkları arasında kurdukları denge olarak yorumlamaktadır. Bu denge, işletmelerin yalnızca mevcut kârlarını maksimize etmekle kalmayıp, aynı zamanda inovasyon, çevresel adaptasyon ve kurumsal dönüşüm gibi alanlara yatırım yapmalarını da zorunlu kılmaktadır. Kısa vadeli baskılarla hareket eden işletmeler, Ar-Ge yatırımlarından ve sürdürülebilirlik odaklı inovasyonlardan uzaklaşarak uzun vadeli rekabet güçlerini zayıflatma riski taşırlar. Öte yandan, sürdürülebilirlik eksenli stratejiler benimseyen işletmeler; kaynak verimliliğini artırmak, tedarik zinciri güvenliğini sağlamak ve paydaş ilişkilerini güçlendirmek gibi önemli avantajlar elde edebilirler (Eccles vd., 2014).

Son yıllarda çevresel krizlerin derinleşmesi, tüketici beklentilerinin değişmesi ve düzenleyici çerçevelerin sıkılaşması, sürdürülebilirliği işletmeler için rekabetten çok bir varoluş meselesi haline getirmiştir (Porter ve Derry, 2012; Tüyen, 2020). Bu yeni paradigmada işletmeler artık yalnızca finansal performanslarıyla değil; çevresel yönetim sistemleri, sosyal adalet uygulamaları, etik değerlerle uyumluluk ve şeffaflık düzeyleriyle de değerlendirilmektedir (Üreden ve Özden, 2018).

Karbon ayak izinin azaltılması, döngüsel ekonomi ilkelerinin benimsenmesi, yeşil inovasyonların teşvik edilmesi ve sürdürülebilir tedarik zincirlerinin oluşturulması gibi uygulamalar, günümüzde işletmelerin sürdürülebilirlik performanslarının temel göstergeleri arasında yer almaktadır (Klettner vd., 2014). Bu bağlamda sürdürülebilirlik, yalnızca çevreci bir yaklaşımdan ibaret olmayıp; aynı zamanda işletmelerin dayanıklılığını artıran, risklerini yöneten ve paydaş güvenini pekiştiren stratejik bir zorunluluk haline gelmiştir.

1.1.2. Çevresel Sürdürülebilirlik

Küresel ölçekte yaşanan çevre sorunları, doğal yaşam alanlarının tahribatı, iklim krizinin derinleşmesi, hava, su ve toprak kirliliği gibi tehditler, çevresel sürdürülebilirlik kavramını hem bireylerin hem de kurumların öncelikli gündem maddesi haline getirmiştir. Çevresel sürdürülebilirlik, insan faaliyetlerinin ekosistemler üzerindeki olumsuz etkisini asgariye indirerek, doğal kaynakların tükenmesini önlemeye ve çevreyle uyumlu bir kalkınma süreci oluşturulmasına odaklanan uzun vadeli bir yaklaşımdır. Bu

anlayış, çevrenin sadece korunacak bir varlık değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik kalkınmanın temeli olduğu bilincini esas alır (Hopwood vd., 2005).

Özellikle son yirmi yılda, çevresel tehditlerin somut etkilerinin daha görünür hale gelmesiyle birlikte çevresel sürdürülebilirlik, işletmelerin stratejik planlamalarında da merkezi bir yer edinmiştir. Geleneksel kâr odaklı yaklaşımların yerini, doğayla uyumlu üretim anlayışları almaya başlamıştır. İşletmelerin sadece ürün ve hizmet sunma süreçlerinde değil, enerji kullanımı, atık yönetimi, hammadde seçimi, tedarik zinciri organizasyonu gibi tüm faaliyetlerinde çevresel etkilerini dikkate alması ve bu doğrultuda dönüşüm geçirmesi beklenmektedir (Sullivan vd., 2017).

İşletmelerde çevresel sürdürülebilirliği destekleyen temel unsurlardan biri, paydaşların –özellikle tüketicilerin, yatırımcıların ve kamu otoritelerinin– artan bilinç düzeyidir. Tüketiciler giderek daha fazla çevre dostu ürünleri tercih etmekte, yatırımcılar çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) kriterlerine dayalı değerlendirme sistemleriyle yatırım kararlarını şekillendirmekte ve kamu politikaları çevresel risklere karşı daha katı düzenlemeler getirmektedir (Jones ve Comfort, 2019; Xanthopoulou vd., 2024). Özellikle ESG performansı, işletmelerin çevresel duyarlılığının sayısal olarak ölçülmesini ve yatırımcıların güvenini kazanmasını sağlamaktadır. ESG skoru yüksek olan işletmelerin, yalnızca çevresel sorumluluklarını yerine getirmekle kalmayıp, aynı zamanda finansal istikrarlarını da artırdıkları gözlemlenmektedir (Chelawat ve Trivedi, 2016; Pham vd., 2022; Lee vd., 2023).

Ayrıca çevresel sürdürülebilirlik, işletmelerin yalnızca dışsal bir zorunluluk olarak değil, aynı zamanda kurumsal risk yönetimi açısından da stratejik bir araç olarak görülmektedir. Su kıtlığı, iklimsel afetler, hava kirliliği gibi çevresel tehditler, doğrudan tedarik zincirlerini, üretim maliyetlerini ve iş sürekliliğini etkileyebilmektedir. Bu tür risklerin yönetilmesi, çevresel sürdürülebilirlik ilkelerinin benimsenmesiyle mümkün olmaktadır (De Giacomo ve Bleischwitz, 2020; Peduzzi, 2019).

Bu çerçevede işletmelerin enerji tüketimini azaltma, karbon ayak izini düşürme, atıkların geri dönüştürülmesi, sürdürülebilir tedarik zincirleri kurma, yenilenebilir kaynaklara yönelme gibi uygulamaları yaygınlaşmaktadır. Özellikle büyük ölçekli şirketler, çevresel sürdürülebilirlik hedeflerini somutlaştırarak sürdürülebilirlik raporları yayımlamakta ve bu yöndeki ilerlemelerini kamuoyuyla paylaşmaktadır. Bunun yanı sıra küçük ve orta ölçekli işletmelerde de çevre dostu uygulamalara yönelik farkındalık

artmakta ve çeşitli kamu destekleri, eğitim programları ve sektör iş birlikleriyle bu dönüşüm desteklenmektedir (Kazan ve Uzun Kocamış, 2024; Özçelik, 2013).

Çevresel sürdürülebilirliğe dair uygulamaların yaygınlaştırılması yalnızca işletmelerin çevresel performanslarını artırmakla kalmaz, aynı zamanda sosyal sorumluluklarını yerine getirmelerine, yasal risklerini azaltmalarına ve tüketici sadakati gibi stratejik kazanımlar elde etmelerine de katkı sağlar. Böylece çevresel sürdürülebilirlik, sadece çevreyle ilgili bir hassasiyet değil; bütüncül bir kurumsal stratejiye dönüşmektedir.

1.1.3. Yeşil İşletme

Küresel ölçekte artan çevre felaketleri, doğal kaynakların hızlı tüketimi, iklim değişikliğinin yıkıcı etkileri ve toplum genelinde yükselen çevre bilinci, işletmeleri çevre odaklı stratejiler geliştirmeye yöneltmiştir. Bu kapsamda ortaya çıkan yeşil işletmecilik kavramı, çevresel sorumluluğu merkeze alan ve işletmelerin tüm süreçlerinde sürdürülebilirlik ilkelerini gözetmesini öngören bir yönetim anlayışını ifade etmektedir. Yeşil işletmecilik, yalnızca çevreye verilen zararları azaltmayı değil, aynı zamanda kaynakların etkin kullanımını, atıkların en aza indirilmesini, enerji verimliliğinin artırılmasını ve çevre dostu üretim teknolojilerinin benimsenmesini kapsamaktadır (Şenocak ve Bursalı, 2018).

Yeşil işletmecilik yaklaşımı; üretimden tüketime, pazarlamadan lojistiğe kadar tüm işlevsel alanlarda çevreye duyarlılığı esas alır. Bu anlayışa sahip işletmeler, karbon ayak izlerini azaltmakta, geri dönüşüm sistemlerini entegre etmekte ve çevreci ürün tasarımlarıyla tüketicilere değer sunmaktadır. Bu tür uygulamalar, işletmelere yalnızca çevresel fayda sağlamakla kalmaz, aynı zamanda marka değeri, tüketici sadakati ve rekabet avantajı gibi stratejik çıktılar da üretmektedir (Hasan vd., 2019).

Yeşil işletme modeli, geleneksel kâr odaklı iş yapış biçimlerinin ötesine geçerek, çevresel ve toplumsal sorumlulukları da karar süreçlerine entegre etmeyi gerekli kılar. Grindle (2007), yeşil işletmenin yalnızca çevresel fayda üretmekle kalmayıp, aynı zamanda sosyal kalkınmayı destekleyebilecek bir mekanizma sunduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda yeşil işletmeler; sürdürülebilir toplumsal dönüşüm, adil gelir dağılımı ve kaynakların adil paylaşımı gibi sosyal hedeflerle de ilişkilendirilir. Aynı zamanda yeşil işletmecilik uygulamaları, yerel ekonomilerin gelişimine, çevre dostu

istihdam olanaklarının yaratılmasına ve toplumsal refahın artmasına da katkı sunmaktadır (Van der Gaast ve Begg, 2012).

Günümüzde birçok ülke, ekonomik kalkınma planlarında yeşil ekonomiyi temel alan stratejilere yönelmiştir. Yeşil işletmeler bu bağlamda, çevreci üretim zincirleri kurarak sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sağlayan kilit aktörler haline gelmiştir. Bu işletmelerin faaliyetleri, yalnızca çevre politikalarıyla değil; aynı zamanda iklim politikaları, enerji dönüşümü, döngüsel ekonomi ve sürdürülebilir tedarik zinciri gibi farklı alanlarla da bütünleşmektedir (OECD, 2021).

Yeşil işletmecilik uygulamaları; hammaddelerin sürdürülebilir kaynaklardan temin edilmesi, çevre dostu teknolojilerin kullanılması, su ve enerji tüketiminin azaltılması, atıkların yeniden değerlendirilmesi ve çevresel performansın sürekli izlenmesi gibi çeşitli bileşenleri içermektedir. Bu uygulamalar, küresel düzeyde kabul gören ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi gibi standartlarla da desteklenmektedir.

Öte yandan, yeşil işletmeciliğin hayata geçirilmesinde bazı yapısal zorluklar da mevcuttur. Özellikle KOBİ'ler düzeyinde finansman, teknik bilgi, eğitim ve kurumsal kapasite eksiklikleri bu dönüşüm sürecini sınırlayabilmektedir. Ancak çevre dostu iş modellerine olan tüketici talebinin artması, devlet destekleri ve yeşil finansman olanaklarının gelişmesi, bu engellerin aşılmasına yardımcı olmaktadır (Hasan vd., 2019; OECD, 2021).

Sonuç olarak yeşil işletmecilik, çevresel sorumluluğun işletme stratejilerine entegre edilmesini sağlayan çağdaş bir yönetim anlayışı olarak öne çıkmaktadır. İşletmelerin sürdürülebilir bir gelecek inşa edebilmek adına yalnızca kendi operasyonlarında değil, aynı zamanda tüm tedarik zinciri boyunca çevreci yaklaşımları benimsemeleri gerekmektedir. Bu yönüyle yeşil işletmecilik, sürdürülebilir kalkınmanın işletme düzeyindeki en somut yansımalarından biri olarak değerlendirilmektedir.

1.1.4. Süt Ürünleri Sektöründe Çevresel Sorunlar ve Yeşil Uygulamalar

Süt ürünleri sektörü, tarımsal üretim sistemleri içerisinde çevre üzerindeki etkileri en yüksek olan sektörlerden biridir. Bu sektör, hammadde üretiminden işlenmiş ürünlerin dağıtımına kadar uzanan süreçlerde yüksek miktarda su ve enerji tüketimi, sera gazı salınımı, biyolojik atık üretimi ve toprak-su kirliliği gibi çok yönlü çevresel sorunları beraberinde getirmektedir (FAO, 2020). Bu durum, sektörün çevresel sürdürülebilirlik

açısından özel olarak ele alınmasını ve yeşil işletmecilik ilkeleri doğrultusunda dönüştürülmesini gerekli kılmaktadır.

Süt üretiminin doğrudan çevresel etkilerinden biri, metan gazı salınımıdır. Ruminant hayvanların sindirim sürecinden kaynaklanan metan salınımı, iklim değişikliğini tetikleyen en güçlü sera gazlarından biridir ve tarım sektöründeki toplam sera gazı emisyonlarının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır (Gerber vd., 2013). Ayrıca, süt çiftliklerinde kullanılan enerji yoğun ekipmanlar ve soğutma sistemleri, fosil yakıt tüketimini artırmakta; bu da sektörel karbon ayak izinin büyümesine yol açmaktadır (Hemme ve Garcia, 2022).

Süt işleme tesislerinde ortaya çıkan atık su, organik kalıntılar ve ambalaj atıkları, çevresel etkileri daha da artırmaktadır. Özellikle atık suyun arıtılmadan doğaya bırakılması, yer altı su kaynaklarının kirlenmesine ve ekosistemlerin bozulmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, entegre atık yönetimi sistemlerinin kurulması ve çevreye duyarlı üretim teknolojilerinin benimsenmesi, sektörde sürdürülebilirliğin sağlanması açısından hayati öneme sahiptir (Yener Ögür, 2024).

Sektördeki bu çevresel sorunlar, yeşil uygulamalar ile azaltılabilir. Yeşil uygulamalar kapsamında süt üreticileri ve işletmeleri tarafından benimsenebilecek önlemler şu şekilde sıralanabilir:

- Enerji verimliliği sağlayan sistemlerin kurulması (örneğin güneş panelleri, biyogaz sistemleri)
- Atık yönetimi ve geri dönüşüm uygulamaları
- Su tasarrufu sağlayan teknolojilerin entegrasyonu
- Doğa dostu ambalajlama sistemlerinin tercih edilmesi
- Yerel tedarik zincirlerinin güçlendirilmesiyle karbon ayak izinin azaltılması
- Sürdürülebilir yem üretimi ve hayvan refahı ilkelerine dayalı çiftlik yönetimi uygulamaları

Bu uygulamalar yalnızca çevresel etkileri azaltmakla kalmaz, aynı zamanda işletmelerin maliyetlerini düşürerek verimliliklerini artırmalarını da sağlar. Örneğin, enerji tüketiminde %10'luk bir iyileşme, süt üreticileri için yılda binlerce dolarlık tasarruf anlamına gelmektedir (Dairy Global, 2021). Aynı şekilde, sürdürülebilir ambalaj kullanımı hem tüketici memnuniyetini artırmakta hem de marka imajını güçlendirmektedir (FAO, 2020).

Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, süt ürünleri sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin çoğunlukla küçük ve orta ölçekli aile işletmeleri olduğu görülmektedir. Bu işletmelerin çevresel sürdürülebilirlik konusunda sınırlı bilgi ve finansal kaynağa sahip olmaları, yeşil uygulamalara geçişi zorlaştırmaktadır. Ancak çeşitli kamu destekleri, kırsal kalkınma projeleri, tarımsal danışmanlık hizmetleri ve üniversite-sektör iş birlikleri yoluyla bu işletmelerin çevresel dönüşümleri desteklenebilir (Akçaoz ve Kızılay, 2021).

Süt ürünleri sektörü, çevresel etkileri en aza indirmek adına stratejik bir dönüşüme ihtiyaç duymaktadır. Bu dönüşüm, yalnızca çevresel sürdürülebilirliği değil; aynı zamanda ekonomik verimliliği, tüketici güvenini ve uluslararası pazarlardaki rekabet gücünü de artıracaktır. Sektörde yeşil işletmecilik ilkelerinin benimsenmesi, sürdürülebilir gıda sistemlerinin kurulması açısından da kritik bir adımdır.

1.1.5. İşletmelerde Çevresel Farkındalık ve Sorumluluk

İşletmelerin çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşabilmesi büyük ölçüde, yöneticilerinin ve çalışanlarının çevresel konulara ilişkin farkındalık düzeyleri ve bu farkındalığın işletme politikalarına yansıma biçimiyle ilişkilidir. Çevresel farkındalık, bireylerin ve kurumların çevre sorunları hakkında bilgi sahibi olması, bu sorunların kaynağını ve sonuçlarını anlaması ve çevreyi korumaya yönelik tutum ve davranışlar geliştirmesidir (Köse ve Uslu, 2017). Bu çerçevede, bir işletmenin çevresel açıdan sorumlu davranması yalnızca yasal zorunlulukları yerine getirmekle sınırlı değildir; aynı zamanda çevre dostu üretim biçimlerini benimsemeyi, doğal kaynakları verimli kullanmayı ve çevresel etkileri en aza indirmeyi de kapsamaktadır.

Günümüzde işletmeler, toplumsal sorumluluklarının bir uzantısı olarak çevresel etkilerini yönetme gerekliliğiyle karşı karşıyadır. Bu durum özellikle artan kamuoyu baskısı, sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri, tüketici hassasiyeti ve yasal düzenlemelerin etkisiyle daha da belirgin hale gelmiştir. Çevresel sorumluluk, artık yalnızca gönüllü bir davranış değil; kurumsal itibar, pazar erişimi ve sürdürülebilir rekabet gücü açısından zorunlu bir stratejik yaklaşım haline gelmiştir (Karaca ve Yılmaz, 2018).

İşletmelerde çevresel sorumluluk anlayışı; enerji ve su tasarrufu sağlama, emisyonları azaltma, atıkların geri dönüştürülmesi, sürdürülebilir tedarik zinciri oluşturma, çalışanları çevresel konularda bilinçlendirme ve şeffaf çevre raporlamaları gibi uygulamalarla somutlaştırılmaktadır (Özdemir ve Aksoy, 2021). Bu uygulamaların

başarısı ise doğrudan yönetsel vizyonla, kurumsal değerlerle ve örgüt kültürüyle bağlantılıdır. Yöneticilerin çevreye duyarlı bir liderlik yaklaşımı benimsemeleri, tüm çalışanları etkileyerek işletmenin genel çevresel performansını artırabilir.

Özellikle KOBİ'ler açısından değerlendirildiğinde, çevresel sorumluluğun kurumsallaşması bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Finansal kaynak yetersizliği, teknik bilgi eksikliği, çevre yönetimi konusunda danışmanlık desteği bulamama gibi faktörler, bu işletmelerin çevreci dönüşüm süreçlerini yavaşlatmaktadır (Aydın ve Tanrıverdi, 2016). Ancak bu engeller, yerel yönetimlerin, kamu kurumlarının ve üniversitelerin sağlayacağı eğitim ve destek programları ile aşılabılır. Nitekim Türkiye'de uygulanan birçok kırsal kalkınma ve çevre destek programı, küçük işletmelere sürdürülebilirlik yönünde önemli fırsatlar sunmaktadır.

Diğer yandan, çalışanların çevresel farkındalığının artırılması da işletme düzeyinde olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Kurum içi çevre eğitimleri, çalışanların çevreye duyarlı davranışlar geliştirmesini sağlarken; iş yerinde uygulanan geri dönüşüm, enerji tasarrufu ve atık yönetimi gibi politikaların etkinliğini artırmaktadır. Böylece çevresel farkındalık, bireysel bir bilinç düzeyinden çıkarak kurumsal bir sorumluluk kültürüne dönüşmektedir (Çakır ve Aktaş, 2019). İşletmelerde çevresel farkındalık ve sorumluluk anlayışının gelişmesi, sürdürülebilirlik hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi açısından temel bir gerekliliktir. Bu çerçevede, çevre dostu politikaların benimsenmesi ve bu politikaların karar alma mekanizmalarına entegre edilmesi, işletmelerin hem çevresel hem ekonomik hem de sosyal açıdan daha dayanıklı hale gelmelerine katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak işletmelerin çevresel konulara yaklaşımı giderek daha stratejik bir nitelik kazanmaktadır. Özellikle çevreye duyarlı üretim anlayışının yaygınlaştırılması, doğal kaynakların korunması, toplumsal sorumluluğun güçlendirilmesi ve rekabet avantajının sürdürülebilmesi açısından çevresel farkındalık ve yeşil işletmecilik uygulamalarının benimsenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu noktada, süt ürünleri sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin çevresel sürdürülebilirliğe yönelik görüş, algı, tutum ve uygulamalarının derinlemesine analiz edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, bu çalışmanın temel amacı, Ardahan ilinde faaliyet gösteren süt ürünleri üreticilerinin yeşil işletmecilik ve çevresel sürdürülebilirlik konularındaki farkındalık düzeylerini ortaya koymak ve bu farkındalığın işletme uygulamalarına ne ölçüde yansıdığını incelemektir.

1.2. LİTERATÜR TARAMASI

Literatürde çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil işletmecilik konuları, özellikle son yıllarda artan iklim krizi, doğal kaynakların tükenmesi ve döngüsel ekonomi yaklaşımlarının benimsenmesiyle birlikte ön plana çıkmıştır. İşletmelerin çevreye olan etkilerini azaltma, kaynak kullanım verimliliğini artırma ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkıda bulunma amacı, bu alandaki akademik çalışmalarda önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda, süt ürünleri sektörüne odaklanan araştırmalar, sektörel düzeyde sürdürülebilirlik ilkelerinin nasıl hayata geçirildiğini ve yeşil dönüşümün hangi stratejik yollarla ilerlediğini ortaya koymaktadır.

Alem (2023), Norveç'teki süt çiftliklerine odaklanan çalışmasında çevresel etkinliği belirleyen faktörleri analiz etmiş; çiftlik ölçeği, yem verimliliği ve enerji kullanımı gibi unsurların sürdürülebilirliği doğrudan etkilediğini göstermiştir. Bu çalışma, işletme yapısının ve kaynak yönetiminin çevresel verimlilikle olan ilişkisini açık biçimde ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Berre vd. (2013), La Reunion'daki süt sektörü özelinde ürün verimliliği ve çevreci hedefler arasındaki dengeyi irdelemiş ve geleneksel üretim modellerinin çevresel sürdürülebilirlik açısından yetersiz kaldığını vurgulamıştır.

Yaşam döngüsü analizine (LCA) dayanan çalışmalar, süt üretiminin çevresel etkilerini sistematik biçimde değerlendirme yönünde önemli katkılar sunmaktadır. Berton vd. (2021) ile Dalla Riva vd. (2017), İtalya'daki süt ve peynir üretiminde enerji tüketimi, sera gazı emisyonları ve atık üretimi gibi unsurların LCA yöntemiyle detaylı analizini gerçekleştirmiştir. Bu çalışmalar, üretimin "çiftlikten süt işleme tesisine" kadar olan sürecinde çevresel etkilerin yoğunlaştığı noktaları (hotspot) belirleyerek iyileştirme fırsatlarına işaret etmektedir. Biagetti vd. (2023) ise LCA yöntemiyle ekolojik ayak izi analizini karşılaştırarak, kullanılan yöntemin değerlendirme sonuçları üzerindeki etkisini göstermiştir.

Çevresel performans ölçümünde bütüncül yaklaşımların gerekliliği, Buys vd. (2014) tarafından geliştirilen sürdürülebilirlik puan kartı modeliyle vurgulanmıştır. Bu model, sosyal, çevresel ve ekonomik etkilerin entegre biçimde değerlendirilmesini amaçlamakta ve sektör genelinde sürdürülebilirlik performansını izlemeye olanak tanımaktadır. Houssard vd. (2022) ise çok boyutlu bir değer çerçevesi geliştirerek paydaş değeri ve çevresel verimlilik ilişkisini ortaya koymuş, yönetim ve sosyal sorumluluğun çevresel sürdürülebilirliğin ayrılmaz parçaları olduğunu savunmuştur.

Enerji verimliliği ve karbon ayak izi, sürdürülebilir üretim stratejilerinin temel bileşenlerindendir. Egas vd. (2021), küçük ölçekli süt üretim sistemlerinin enerji verimliliğini analiz ederek düşük maliyetli yatırımlarla çevre dostu üretimin mümkün olduğunu ortaya koymuştur. Ferronato vd. (2025) ise Po Vadisi'ndeki süt ve peynir üretiminde karbon ayak izini ölçerek, farklı iyileştirme senaryolarının çevresel etkiyi ne ölçüde azaltabileceğini değerlendirmiştir. Lovarelli vd. (2024) ise hassas hayvancılık uygulamaları ile hayvan refahı ve verimliliği artırılırken, sera gazı emisyonlarının da düşürülebileceğini kanıtlamıştır.

Yeşil tedarik zinciri bağlamında Ghadge vd. (2017), Yunanistan'daki süt tedarik zincirlerinde çevreci uygulamaların benimsenmesinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin karşılaştığı yapısal zorlukları ortaya koymuş; tüketici bilinci ve düzenleyici baskıların bu süreçte belirleyici olduğunu ifade etmiştir. Oliveira vd. (2021) ise döngüsel ekonomi yaklaşımı çerçevesinde süt ürünlerinin entegre çevresel değerlendirmesini sunarak atıkların yeniden kullanımı, geri dönüşüm ve kaynak verimliliği üzerine önerilerde bulunmuştur.

Tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülebilirliği ise yem üretimi, hayvan besleme biçimleri ve toprak yönetimi gibi faktörlerle ilişkilidir. Martin vd. (2017), ABD süt endüstrisinde yem ve tahıl üretiminin sürdürülebilirliğe katkı düzeyini analiz etmiş ve sürdürülebilir yem kaynaklarının stratejik önemini vurgulamıştır. Diğer yandan, Lovarelli vd. (2022), sürdürülebilirlik standartlarının pratikteki etkilerini analiz ederek, ürün çevresel ayak izini düşürmek için uygulanabilecek stratejilere dikkat çekmiştir.

Türkiye özelinde yapılan çalışmalardan biri olan Yener Ögür (2024), Konya'daki süt çiftliklerinde yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik farkındalığın sürdürülebilir üretim üzerindeki etkisini analiz etmiş ve çevresel bilinç düzeyi yüksek olan çiftliklerde daha verimli ve doğa dostu uygulamaların yaygınlaştığını ortaya koymuştur.

Bu literatür genel olarak değerlendirildiğinde, süt ürünleri sektöründe çevresel sürdürülebilirlik çabalarının giderek çeşitlendiği ve derinleştiği görülmektedir. Ancak dönüşümün hızı ve etkinliği, işletme ölçeği, coğrafi koşullar, teknolojik kapasite ve yönetim anlayışına göre değişiklik göstermektedir. Sürdürülebilir bir gelecek için, sektörün yeşil stratejilerle yeniden yapılandırılması; üretim zincirinin tüm halkalarında çevresel farkındalığın artırılması; çok paydaşlı iş birliği mekanizmalarının

güçlendirilmesi ve yeşil inovasyon yatırımlarının teşvik edilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Türkiye'de çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil işletmecilik alanında yapılan lisansüstü tez çalışmaları, farklı sektörler ve ölçeklerde çevresel duyarlılığın arttığını ve işletmelerin çevre odaklı stratejiler geliştirme yönünde ciddi adımlar attığını ortaya koymaktadır. Bu tezlerde, yeşil tedarik zincirinden yeşil insan kaynakları yönetimine, çevre muhasebesinden paydaş baskılarına kadar birçok değişken, çevresel sürdürülebilirlik perspektifiyle ele alınmıştır.

Paker (2018) tarafından yapılan çalışmada, çevresel sürdürülebilirlik performansının ölçümüne yönelik bir model geliştirilmiş ve çevresel göstergeler ile sürdürülebilirlik arasında güçlü bir ilişki saptanmıştır. Benzer biçimde Yelok (2017), Mersin ilinde yürüttüğü çalışmada yeşil tedarik zinciri faaliyetlerinin farkındalık düzeyini ölçmüş ve bireylerin bu alandaki bilgi düzeylerinin orta düzeyde olduğunu bulmuştur.

Güler Sülük (2018) çalışmasında, Erzurum'daki işletmeler özelinde çevre muhasebesi, sürdürülebilirlik ve çevresel risk algısı arasındaki ilişkiyi değerlendirmiş, çevre muhasebesinin işletmelerin çevresel riskleri algılayıp kontrol etmesinde işlevsel rol oynadığını göstermiştir. Benzer şekilde Katanalp (2023), faaliyet tabanlı su ayak izi muhasebesi yöntemiyle bir üretim işletmesinde çevresel etkiyi analiz etmiş ve bu tür muhasebe tekniklerinin karar alma süreçlerinde kullanılabilirliğini vurgulamıştır.

Kocaoğlu'nun çalışması (2019), Avrupa kimya sektörü örneğinde Küresel Raporlama İnisiyatifi (GRI) kriterlerine göre çevresel performansı analiz etmiş, bu kriterlerin şirketlerin sürdürülebilirlik raporlamasını standardize ettiğini ve şeffaflığı artırdığını ortaya koymuştur. Soydam (2021) ise on büyükşehir belediyesi bağlamında gerçekleştirdiği karşılaştırmalı analizde, belediyelerin çevresel sürdürülebilirlik stratejilerinin oldukça farklılaştığını ve büyükşehir ölçeğinde standart bir politika olmadığını tespit etmiştir.

Yeşil liderlik, inovasyon ve örgütsel kültür ilişkisini inceleyen Aldazhumanova (2024), yeşil dönüşümsel liderliğin sürdürülebilir işletme performansı üzerinde doğrudan etkili olduğunu ortaya koymuş; işletme kültürünün yeşil değerlere dayalı olarak şekillendirilmesinin sürdürülebilirlik başarısını olumlu yönde etkilediğini göstermiştir. Benzer şekilde Tunç (2019), yeşil işletme stratejileri üzerine yaptığı nitel çalışmada,

işletmelerin genellikle yasal zorunluluklar nedeniyle bu stratejileri benimsediğini, gönüllülük temelinde gelişimin ise sınırlı kaldığını vurgulamıştır.

Yeşil insan kaynakları yönetimi açısından kurum kültürünün yeşil değerlere uyum sağlaması çevresel sürdürülebilirliğe ulaşmada kritik bir rol oynamaktadır (Amjad vd., 2024; Mirčetić vd., 2022). Bu kapsamda Ceylan (2010), tüketicilerin çevresel sürdürülebilirlik ve ekolojik moda konusundaki bilgi ve tutum düzeylerini analiz etmiş ve bireylerin bilgi düzeylerinin davranışlara tam olarak yansımadığını tespit etmiştir.

Taşkıran (2023) tarafından Çorum bölgesinde yapılan araştırma, yöneticilerin çevresel sürdürülebilirlik farkındalığının işletme türüne ve faaliyet alanına göre farklılaştığını göstermiştir. Bu bulgu, işletmelerin sürdürülebilirlik uygulamalarını özümsemelerinde içsel ve dışsal dinamiklerin etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Perakende sektörüne odaklanan Shahjahan (2022), perakendecilerin çevresel stratejilerinin tüketici algılarına etkisini incelemiş ve çevreci imajın marka sadakati üzerinde belirleyici olduğunu göstermiştir. Bu sonuç, tüketici odaklı sektörlerde çevresel sürdürülebilirlik stratejilerinin rekabet avantajı sağladığını desteklemektedir.

Ford Otomotiv örneği üzerinden ev sahibi ve köken ülke bağlamında çevresel sürdürülebilirlik politikalarını analiz eden Talaş (2021), kurumsal sürdürülebilirlik uygulamalarının ülke bazında farklılık gösterebildiğini ve global firmaların yerel çevre politikalarına adaptasyon süreçlerinin önemli olduğunu ortaya koymuştur.

Karaoğlu (2025) tarafından yürütülen doktora tezinde, insani yardım lojistiğinde çevresel sürdürülebilirliği destekleyen uygulamalar incelenmiş ve kriz bölgelerinde bile yeşil stratejilerin uygulanabilirliğine dair örnekler sunulmuştur. Bu durum, çevresel sürdürülebilirliğin yalnızca kârlı sektörlerle sınırlı olmadığını göstermektedir.

Atalay (2024) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, paydaş baskılarının yeşil işletmecilik uygulamaları aracılığıyla pozitif örgütsel çıktılara dönüştürülme süreci incelenmiş; yeşil uygulamaların aracı rolü doğrulanmıştır. Bu bulgu, işletmelerin dış baskıları stratejik avantaja çevirebileceğini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Biçakcıoğlu (2018) ise yeşil iş stratejisinin ihracat performansı üzerindeki etkisini araştırmış ve çevreye duyarlı stratejilerin dış pazarda rekabet avantajı sağladığını ortaya koymuştur.

Kuzgun (2022) tarafından yapılan çalışmada ise yeşil yenilik ile sürdürülebilirlik performansı arasında pozitif ilişki tespit edilmiş, örgütsel dayanıklılık kapasitesinin bu ilişkide belirleyici bir unsur olduğu görülmüştür.

Tüm bu çalışmalar değerlendirildiğinde, Türkiye'de çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil işletmecilik konularında artan bir akademik ilgi olduğu ve bu ilginin çeşitli sektörlerle ve tematik alanlara yayıldığı görülmektedir. Ancak bu çalışmalar çoğunlukla büyükşehirler, sanayi işletmeleri veya kurumsal yapılar üzerine yoğunlaşmaktadır. Oysa bu tez çalışması, Ardahan gibi çevresel ve sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı bir bölgede faaliyet gösteren süt ürünleri üreticilerine odaklanarak, kırsal alanda çevresel farkındalığın ve yeşil uygulamaların durumunu analiz etmeyi hedeflemektedir. Bu yönüyle mevcut literatüre önemli bir katkı sunmaktadır. Aynı zamanda, bu çalışma yalnızca kurumsal stratejilere değil, küçük ölçekli üreticilerin çevreye yönelik bilinç düzeyleri ve uygulama pratiklerine de ışık tutmayı amaçlamaktadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın temel amacı, Ardahan ilinde faaliyet gösteren süt ürünleri üreticilerinin çevresel sürdürülebilirlik konusundaki farkındalık düzeylerini analiz etmek ve yeşil işletmecilik uygulamalarına yönelik yaklaşımlarını değerlendirmektir. Araştırma, bu işletmelerin üretim süreçlerinde çevreye duyarlılık ilkelerini ne ölçüde benimsediğini, yöneticilerin çevresel sorumluluk bilincini nasıl tanımladığını ve bu bilincin işletme politikalarına nasıl yansıdığını ortaya koymayı hedeflemektedir.

Ardahan gibi tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan bölgelerde süt ürünleri sektörünün hem ekonomik hem de çevresel etkileri büyüktür. Bu bağlamda, söz konusu işletmelerin çevreye zarar vermeyen, kaynakları verimli kullanan, geri dönüşüm süreçlerine katkı sağlayan ve yenilenebilir enerji gibi çevre dostu teknolojileri benimseyen yaklaşımları benimsemeleri büyük önem arz etmektedir. Ayrıca, yeşil işletmecilik anlayışının benimsenmesi, sadece çevresel fayda sağlamakla kalmayıp aynı zamanda işletmelerin uzun vadeli başarıları, rekabet güçleri ve kurumsal itibarları üzerinde de etkili olabilmektedir.

Bu araştırma ile Ardahan'daki süt ürünleri üreticilerinin mevcut durumu analiz edilerek, yeşil işletmecilik stratejilerinin bölgesel düzeyde ne ölçüde benimsenmiş olduğu değerlendirilecektir. Çalışma sonunda elde edilecek bulguların, akademik literatüre katkı

sunmasının yanı sıra çevresel sürdürülebilirliği destekleyen politika ve uygulamalara yönelik fikir geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

1.3.1. Araştırma Soruları

1. Ardahan ilindeki süt ürünleri üreticilerinin çevresel sürdürülebilirlik hakkında farkındalık düzeyi nasıldır?
2. Ardahan ilindeki süt ürünleri üreticilerinin yeşil işletmecilik yaklaşımları nasıldır?
3. Ardahan ilindeki süt ürünleri üreticilerinin çevresel sorumluluk bilinci nasıldır?

1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu çalışma, özellikle kırsal bölgelerde faaliyet gösteren süt ürünleri işletmelerinin çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil işletmecilik konularına yaklaşımlarını inceleyerek hem teorik hem de pratik anlamda önemli katkılar sunmayı amaçlamaktadır. Literatürde yeşil işletmecilik uygulamaları genellikle büyük ölçekli sanayi işletmeleri bağlamında incelenirken, bu çalışmanın odak noktası olan yerel ve orta ölçekli süt ürünleri üreticileri, daha az çalışılmış ancak çevresel etkisi yüksek bir sektörel grubu temsil etmektedir.

Araştırma, bu işletmelerin çevresel farkındalık düzeylerini ve sürdürülebilir üretim uygulamalarını analiz ederek, bu alandaki eksiklikleri ve geliştirme alanlarını tespit etmeye yardımcı olacaktır. Elde edilen veriler doğrultusunda, kaynak verimliliğinin artırılması, karbon ayak izinin azaltılması, çevre dostu üretim tekniklerinin yaygınlaştırılması gibi konularda öneriler geliştirilecektir.

Ayrıca, çalışma çıktılarının kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve sektörel politika yapıcılar için rehber niteliğinde olması beklenmektedir. Bu bağlamda, hem bölgesel kalkınma stratejilerinin çevresel sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyumlu hale getirilmesine hem de süt ürünleri sektörünün çevreye duyarlı dönüşümüne katkı sağlanması hedeflenmektedir.

2. BÖLÜM

METODOLOJİ

Bu bölümde, Ardahan ilinde faaliyet gösteren süt ürünleri üreticilerinin çevresel sürdürülebilirlik konusundaki farkındalık düzeylerini ve yeşil işletmecilik uygulamalarına yönelik yaklaşımlarını incelemeye yönelik yürütülecek olan araştırmanın yöntemi ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

2.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu araştırma, nitel bir araştırma tasarımına dayanmaktadır ve veri toplama sürecinde betimsel yaklaşım benimsenmiştir. Nitel betimsel araştırma yaklaşımı, olguların ve olayların doğal ortamında detaylı bir şekilde incelenmesini sağlayarak, araştırma konusu hakkında derinlemesine bilgi edinmeye olanak tanımaktadır. Bu yöntem, katılımcıların deneyimlerini, algılarını ve tutumlarını anlamaya yönelik bir analiz süreci içermektedir. Keşifsel ve açıklayıcı bir amaç taşıyan bu yaklaşım, çalışmanın temel araştırma sorularına yanıt bulunmasını kolaylaştırmaktadır (İlgar ve İlgar, 2013). Çalışmanın metodolojisine ait genel bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma metodolojisine genel bir bakış

Araştırma Yöntemi	Araştırma Sorusu	Örneklem	Veri Toplama Aracı	Veri Analiz Yöntemi
Nitel araştırma	1. Araştırma Sorusu	13 adet	Yarı	İçerik analizi
	2. Araştırma Sorusu	üretici	yapılandırılmış	
	3. Araştırma Sorusu	işletme	görüşme formu	

Araştırmanın veri toplama sürecinde yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, araştırmanın temel değişkenleri doğrultusunda belirlenen açık uçlu sorularla katılımcılardan detaylı ve özgün bilgiler elde etmeyi amaçlamaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, araştırmacıya katılımcılarla esnek bir iletişim kurma imkânı sağlarken, aynı zamanda önceden belirlenmiş temalar çerçevesinde verilerin sistematik bir şekilde toplanmasını mümkün kılmaktadır.

Görüşmeler, Ardahan ilinde faaliyet gösteren süt ürünleri üreticileri ve işletme yöneticileri ile gerçekleştirilecektir. Katılımcıların çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil

işletmecilik konularına yönelik bakış aıllarını anlamak amacıyla evre dostu üretim süreçleri, atık yönetimi, enerji verimliliği ve sürdürülebilir iş stratejileri gibi başlıca konular üzerinde durulacaktır.

Araştırmadan elde edilen nitel veriler, içerik analizi yöntemi ile değerlendirilerek tematik kategorilere ayrılacaktır. İçerik analizi, verilerin anlamlı bir şekilde kodlanarak yorumlanmasını sağlayarak, katılımcıların görüş ve deneyimlerinin sistematik bir şekilde analiz edilmesine olanak tanıyacaktır. Bu süreçte, çevresel sürdürülebilirlik farkındalığı, yeşil işletmecilik uygulamaları, işletmelerin sürdürülebilirlik politikaları ve sektörel dinamikler gibi temel temalar ön plana çıkacaktır.

Bu araştırma yöntemi sayesinde, süt ürünleri sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil işletmecilik konularındaki farkındalık düzeyleri kapsamlı bir şekilde değerlendirilecek ve sektörün bu alandaki mevcut durumu hakkında önemli çıkarımlar yapılacaktır. Çalışmanın bulgularının hem akademik literatüre hem de sektörel uygulamalara katkı sağlaması beklenmektedir.

2.2. ÖRNEKLEM

Araştırmanın rneklemini, Ardahan ilinde faaliyet gösteren süt ürünleri üreticileri arasından rastgele seçilen işletmeler ve bu işletmelerde görev yapan yönetici ve personel oluşturmaktadır. Örnekleme, araştırmanın amacına hizmet edecek biçimde maksimum çeşitlilik ilkesi dikkate alınarak oluşturulmuştur. Katılımcıların belirlenmesinde gönüllülük esasına dayalı bir yaklaşım benimsenmiş olup, görüşmeye katılmayı kabul eden işletmeler ve bireyler araştırmaya dâhil edilmiştir. Ancak, alanda yapılan ön görüşmelerde bazı işletmeler çalışmaya katılmak istememiş, bazı işletmelerde ise yönetici veya ilgili personellere ulaşılamamıştır. Bu nedenle araştırma örneklemini, erişim sağlanabilen ve katılım göstermeyi kabul eden işletmelerle sınırlı kalmıştır. Katılımcı olarak çalışmaya dahil edilen işletmelere ilişkin bilgiler Tablo 2’te sunulmuştur.

Tablo 2. Örneklem tablosu

Ardahan İlçeleri	Mevcut İşletme Sayısı	Çalışmaya Dahil Edilen İşletme Sayısı
Merkez	6	4
Göle	16	8
Çıldır	3	1
Hanak	1	-
Damal	1	-
Posof	1	-
Toplam:	28	13

2.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Söz konusu form, katılımcıların çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil işletmecilik konularındaki bilgi, farkındalık ve uygulamalarına ilişkin derinlemesine bilgi edinmeyi amaçlayan açık uçlu 15 ana sorudan ve bu sorulara bağlı alt sorulardan oluşmaktadır. Görüşme formunun tasarım sürecinde, alana özgü kavramların ve soruların geçerliliğini sağlamak amacıyla konu uzmanlarından akademik danışmanlık alınmış, bu doğrultuda dilsel ve içeriksel düzeyde düzenlemeler yapılmıştır. Veri toplama sürecine geçmeden önce, formun anlaşılabilirliğini ve işlevselliğini test etmek amacıyla bir pilot görüşme yapılmıştır. Pilot uygulamadan elde edilen geri bildirimler doğrultusunda görüşme formunda bazı ifade düzeltmeleri ve içerik sadeleştirmeleri yapılmıştır. Asıl veri toplama süreci kapsamında, araştırmaya katılan işletmelerle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler öncesinde katılımcılara araştırmanın amacı, süreci, gizlilik ilkeleri ve gönüllülük esasları hakkında bilgi verilmiş; ardından katılımcılara Aydınlatılmış Onay Formu sunulmuştur. Katılımcılar bu formu okuyup imzalayarak görüşmeye katılmayı kabul etmişlerdir. Katılımcıların izni alınmak suretiyle, görüşmelerin doğruluğunu ve detayların korunmasını sağlamak adına ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Elde edilen ses kayıtları daha sonra araştırmacı tarafından yazılı metne dönüştürülerek analiz sürecine hazırlanmıştır. Bu çalışma için Ardahan Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 18.03.2025 tarihli E-677961128-819-2500009748 sayılı etik kurul izin belgesi (EK 2) alınmıştır.

2.3.1. Görüşme Soruları

S-1. Çevre politikalarınızın belirlenmesi ve yürütülmesi işletmenizde nasıl bir süreç izliyor? Bu süreçte yer alan kişiler veya birimler hakkında bilgi verebilir misiniz?

- *Çevre politikaları kimler tarafından belirleniyor? Bu süreçte hangi adımlar izleniyor?*
- *Çevre politikalarının uygulanmasını izleyen ya da bu süreçte denetim yapan bir ekip var mı?*
- *Örneğin, çevre politikalarını uygulamada karşılaşılan zorluklar nelerdir?*

S-2. İşletmenizin atık yönetimi ve geri dönüşüm konusundaki uygulamalarını detaylandırabilir misiniz? Bu süreçlerde karşılaştığınız zorluklar ve geliştirdiğiniz çözümler nelerdir?

- *Atıklar nasıl toplanıyor, ayrıştırılıyor ve bertaraf ediliyor?*
- *Geri dönüşümle ilgili herhangi bir tedarikçi ya da iş birliği yaptığınız bir kuruluş var mı?*
- *Örneğin, geri dönüşüm konusunda çalışanların katılımını artırmak için ne gibi önlemler alıyorsunuz?*

S-3. Üst yönetimin çevresel sürdürülebilirlik faaliyetlerine yaklaşımı nedir? Çalışanları bu faaliyetlere katılmaya teşvik etmek veya yönlendirmek için ne tür stratejiler uygulanıyor?

- *Yönetim, çevresel sürdürülebilirlik için bir bütçe veya kaynak ayırıyor mu?*
- *Çalışanlara çevresel sürdürülebilirlik konusunda örnek olmak için liderlik rolü üstleniliyor mu?*
- *Örneğin, çevresel faaliyetler için ödüllendirme veya teşvik programları düzenleniyor mu?*

S-4. Çevreye zarar vermeyen uygulamaları işletmenize kazandırmak için hangi yeni projeleri geliştirdiniz veya geliştirmeyi planlıyorsunuz? Bu projelerin işletmenize ve çevreye sağladığı katkıları nasıl değerlendiriyorsunuz?

- *Daha önce başlatılmış bir çevresel proje var mı? Sonuçları ne oldu?*
- *Proje geliştirme sürecinde hangi paydaşlarla iş birliği yapıyorsunuz?*
- *Örneğin, enerji verimliliği veya karbon emisyonlarının azaltılmasına yönelik ne gibi projeleriniz var?*

S-5. Üretim süreçlerinizde çevresel sürdürülebilirlik açısından hangi kriterlere dikkat ediyorsunuz? Hammaddelerinizi seçerken çevresel etkileri nasıl göz önünde bulunduruyorsunuz?

- *Çevreye zarar vermeyen hammaddeler kullanıyor musunuz? Bunları nasıl temin ediyorsunuz?*
- *Üretim sırasında çevreye zararlı yan ürünlerin oluşmasını önlemek için neler yapıyorsunuz?*
- *Örneğin, sürdürülebilir veya geri dönüştürülmüş malzemeleri tercih ediyor musunuz?*

S-6. Enerji israfını önlemek için işletmenizde hangi yöntemleri kullanıyorsunuz? Bu yöntemlerin sonuçlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

- *Enerji tüketimini izlemek için bir sisteminiz var mı?*
- *Çalışanların enerji tasarrufuna katkıda bulunması için ne gibi yöntemler kullanıyorsunuz?*
- *Örneğin, enerji tasarrufu sağlayan ekipmanlar veya yenilikçi teknolojiler kullanıyor musunuz?*

S-7. Yenilenebilir enerji kaynaklarının işletmenizdeki kullanımını anlatabilir misiniz? Bu enerji kaynaklarının işletmenize sağladığı katkılar ve yaşadığınız deneyimler nelerdir?

- *Hangi yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanıyorsunuz (güneş, rüzgâr, biyokütle vb.)?*
- *Bu enerji kaynaklarının maliyet avantajları veya dezavantajları neler?*
- *Örneğin, enerji tasarrufu veya karbon emisyonu azaltımı gibi sonuçlar elde ettiniz mi?*

S-8. Ürün ambalajlarınızda çevresel mesajlar veya işaretler kullanıyorsanız, bu mesajları belirlerken hangi kriterlere odaklanıyorsunuz? Bu uygulamanın tüketicilere ve markanıza etkileri neler oldu?

- *Ambalajlarda kullanılan çevresel mesajlar tüketicilerin kararlarını etkiliyor mu?*
- *Çevre dostu ambalajların üretim maliyetleri konusunda ne tür zorluklar yaşıyorsunuz?*

• *Örneğin, geri dönüştürülebilir malzemeler veya biyolojik olarak parçalanabilir ambalajlar kullanıyor musunuz?*

S-9. Reklam çalışmalarınızda işletmenizin çevre dostu bir imajını nasıl vurguluyorsunuz? Bu tür mesajların müşteri kitlenizde nasıl bir etki yarattığını düşünüyorsunuz?

• *Çevresel mesajlarınızı oluştururken hangi hedef kitleyi göz önünde bulunduruyorsunuz?*

• *Çevre dostu mesajların satışlarınıza veya müşteri sadakatine etkileri neler?*

• *Örneğin, “doğa dostu ürünler” temalı kampanyalar düzenlediniz mi?*

S-10. Çevresel performansınızın finansal raporlarda nasıl ele alındığını açıklayabilir misiniz? Bu performansı izlemek ve raporlamak için hangi araçları veya yöntemleri kullanıyorsunuz?

• *Çevresel performans ölçmek için belirlediğiniz metrikler veya göstergeler nelerdir?*

• *Çevre performansını raporlamanın işletmenize katkılarını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

• *Örneğin, sürdürülebilirlik raporları hazırlıyor musunuz?*

S-11. Çevre ile ilgili harcamalar için yıllık bütçenizden nasıl bir kaynak ayırıyorsunuz? Bu kaynakların hangi alanlarda kullanıldığını ve işletmenize olan katkılarını anlatabilir misiniz?

• *Çevre harcamalarını belirlerken hangi öncelikleri göz önünde bulunduruyorsunuz?*

• *Bu harcamaların işletmenin kârlılığı üzerindeki etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?*

• *Örneğin, enerji verimliliği veya atık yönetimi gibi alanlara ne kadar bütçe ayırıyorsunuz?*

S-12. Çevre politikalarınız doğrultusunda yaptığınız harcamaların muhasebe sisteminizde nasıl takip edildiğini açıklayabilir misiniz? Bu konuda karşılaştığınız zorluklar neler?

• *Harcamalar için ayrı bir muhasebe hesabı oluşturuluyor mu?*

- *Bu harcamaların kayıt altına alınması sürecinde herhangi bir otomasyon sistemi kullanıyor musunuz?*

- *Örneğin, çevresel harcamalar için özel bir raporlama sistemi geliştirdiniz mi?*

S-13. Çalışanlarınıza çevreye duyarlılık kazandırmak amacıyla ne tür eğitim programları düzenliyorsunuz? Bu eğitimlerin çalışanlar üzerindeki etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

- *Eğitim programlarının içeriğini nasıl belirliyorsunuz?*

- *Eğitimlerin ardından çalışanların davranışlarında ne tür değişiklikler gözlemliyorsunuz?*

- *Örneğin, çevre dostu uygulamalar hakkında bilgilendirme seminerleri düzenlediniz mi?*

S-14. ISO 14001 belgesine sahip olmanızın işletmeniz açısından önemini nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu belgenin sağladığı avantajları anlatabilir misiniz?

- *Bu belgeyi almak için hangi süreçlerden geçtiniz?*

- *Belgeye sahip olmanın müşteri ilişkileri veya marka imajı üzerindeki etkileri nelerdir?*

- *Örneğin, bu belge sayesinde yeni iş birlikleri veya müşteri kazanımları sağladınız mı?*

S-15. Atık yönetimi süreçlerinizde karşılaştığınız yasal yaptırımları veya cezaları önlemek için ne tür tedbirler aldınız? Bu süreçteki deneyimlerinizden bahsedebilir misiniz?

- *Daha önce karşılaştığınız herhangi bir ceza veya yaptırım oldu mu?*

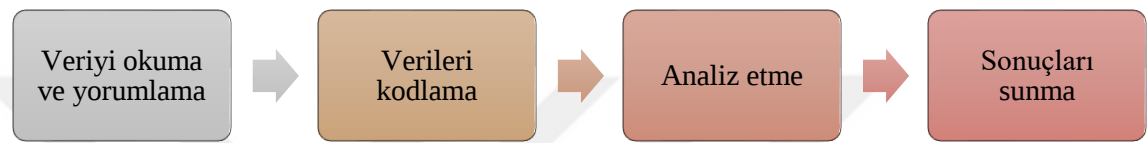
- *Cezaları önlemek için süreçlerinizi nasıl iyileştirdiniz?*

- *Örneğin, yasal düzenlemelere uyum sağlamak için bir danışmanlık hizmeti aldınız mı?*

2.4. VERİ ANALİZ YÖNTEMİ

Araştırmadan elde edilen görüşme verileri, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi yöntemiyle sistematik biçimde değerlendirilmiştir. İçerik analizi, nitel verilerin belirli temalar doğrultusunda sistematik olarak kodlanması ve yorumlanmasına olanak tanıyan bir analiz yaklaşımıdır. Bu yöntemde araştırmacı, katılımcılardan elde

edilen söylemleri veya metinleri belirli temalar altında gruplandırarak anlamlı bir yapıya dönüştürür (Creswell, 2014). Analiz sürecinde, katılımcılardan elde edilen veriler anlamlı bütünlük halinde ayrıştırılmış, ardından bu veriler üzerinde tematik kodlama yapılmış ve belirlenen temalar çerçevesinde bulgular derinlemesine yorumlanmıştır. Kodlama sürecinde, tümevarımsal bir yaklaşım benimsenmiş; yani herhangi bir ön kabulle hareket edilmemiş, kodlar doğrudan verinin kendisinden türetilmiştir. Görüşme metnlerinin anlamlı parçalara bölünmesi ve bu parçaların belirlenen temalarla ilişkilendirilmesi yoluyla içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Bu sürecin aşamalarını gösteren şematik akış Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. İçerik analizi aşamaları

Veri analizinde MAXQDA nitel veri analiz programı kullanılmıştır. MAXQDA programı; görüşme, gözlem ve açık uçlu anket verilerinin sistematik bir biçimde kodlanmasını, tematik olarak organize edilmesini ve yorumlanmasını mümkün kılan kapsamlı bir yazılımdır. Ayrıca, verilerin görselleştirilmesi, kodlar arasındaki ilişkilerin ortaya konulması ve gelişmiş analiz seçenekleriyle çalışmaya metodolojik derinlik kazandırmıştır (İlgar & İlgar, 2014). Bu bağlamda, analiz süreci yalnızca betimsel bir değerlendirme ile sınırlı kalmamış; aynı zamanda yorumlayıcı bir bakış açısıyla desteklenmiş ve katılımcı ifadeleri esas alınarak nitel veriler detaylı biçimde analiz edilmiştir. Her bir tema altında elde edilen bulgular, katılımcıların doğrudan ifadeleriyle desteklenerek bütüncül bir analiz yaklaşımı benimsenmiştir.

2.5. İNANDIRICILIK VE TEYİT EDİLEBİLİRLİK ÖNLEMLERİ

Bir araştırmanın bilimsel geçerliliğinin sağlanabilmesi için, özellikle nitel çalışmalar bağlamında geçerlik ve güvenirlik süreçlerinin dikkatle yürütülmesi gerekmektedir. Guba ve Lincoln (1989) tarafından ortaya konan nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik ölçütleri, çalışmanın inandırıcılık, aktarılabilirlik, güvenirlik ve doğrulanabilirlik boyutlarıyla ele alınmasını öngörür.

2.5.1. İnanırlılık (Credibility)

Araştırmanın bulgularının gerçekliği yansıtmaya düzeyi, inanırlılığın temelini oluşturur. Bu çalışmada:

- Derinlemesine veri toplama: Katılımcılarla uzun süreli görüşmeler yapılmış ve gerektiğinde ek sorular yöneltilmiştir.
- Üye kontrolü: Ön bulgular katılımcılarla paylaşılmış, yanlış anlamaları önlemek için geri bildirimleri alınmıştır.
- Çeşitleme (triangulation): Görüşmelerde verilerin, ses kayıtları ve araştırmacı notları birlikte değerlendirilerek verilerin çok yönlü ve dengeli bir biçimde toplanması sağlanmıştır.

Bu önlemler, araştırmanın bulgularının güvenilirliğini ve gerçekliğe uygunluğunu artırmıştır.

2.5.2. Aktarılabirlik (Transferability)

Aktarılabirlik, elde edilen sonuçların benzer bağlamlara uygulanabilirliğini ifade eder. Bu çalışmada:

- Yoğun ve ayrıntılı betimleme yapılmış, katılımcı profilleri ayrıntılı biçimde sunulmuştur.
- Araştırma süreci ve veri toplama koşulları açık bir şekilde raporlanmıştır.

Bu sayede benzer ortamlarda araştırma yapmak isteyenlerin çalışmadan esinlenebilmesi mümkün kılınmıştır.

2.5.3. Güvenirlik (Dependability)

Güvenirlik, araştırma sürecinin izlenebilirliğini ve tekrarlanabilirliğini ifade eder. Bu bağlamda:

- Araştırma günlüğü tutulmuş ve tüm aşamalar (veri toplama, kodlama, analiz kararları) ayrıntılı biçimde belgelenmiştir.
- Kodlama süreci bağımsız bir uzman tarafından gözden geçirilerek tutarlılık sağlanmıştır.

- Veri toplama ve analiz aşamalarında kullanılan yöntemler açık ve ayrıntılı biçimde açıklanmıştır.

Bu önlemler, araştırmanın yöntemsel tutarlılığını ve izlenebilirliğini güvence altına almıştır.

2.5.4. Doğrulanabilirlik (Confirmability)

Doğrulanabilirlik, elde edilen sonuçların araştırmacının önyargılarından bağımsız olmasını ifade eder. Bu çalışmada:

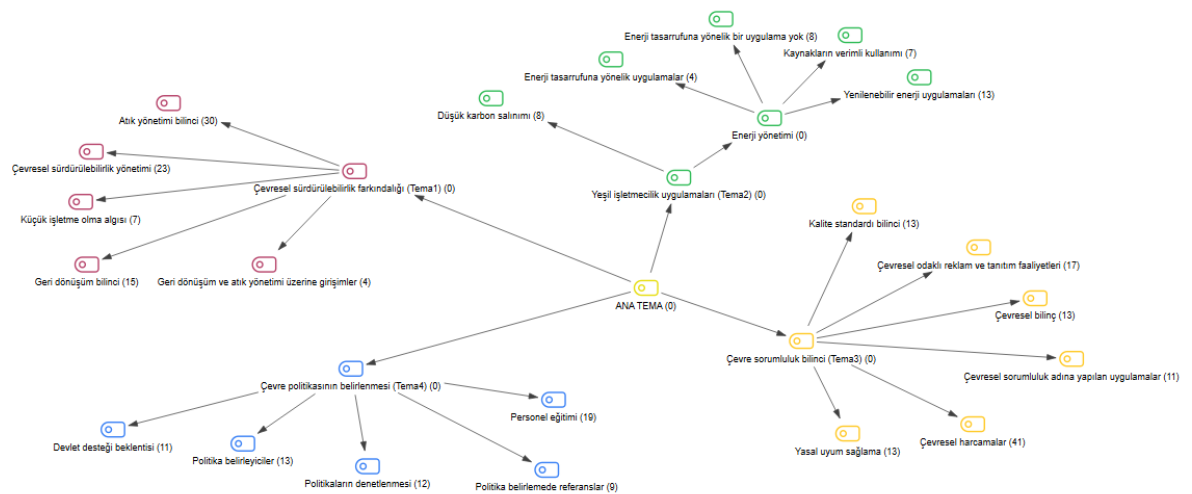
- Denetim izi (audit trail) oluşturularak tüm veri ve analiz adımlarına ilişkin belgeler arşivlenmiştir.
- Kodlama ve temalar bağımsız bir alan uzmanı tarafından incelenerek nesnelliği teyit edilmiştir.

Bu yaklaşımlar, bulguların yalnızca veriye dayalı ve dış denetime açık olmasını sağlamıştır.

3. BÖLÜM

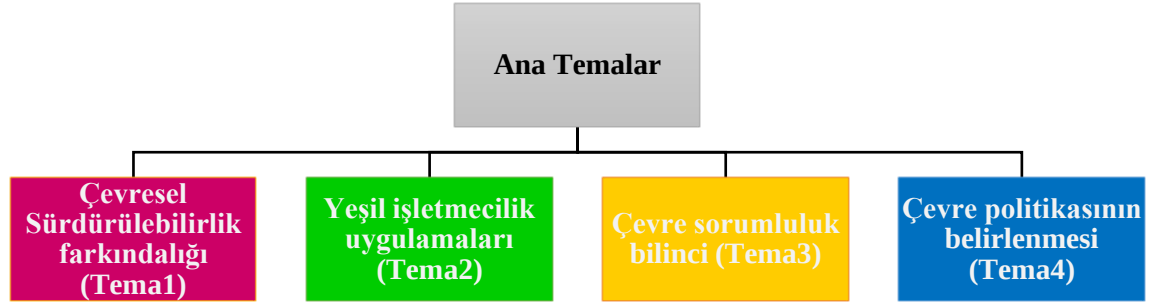
BULGULAR

Bu araştırmada, Ardahan ilinde faaliyet gösteren süt ürünleri üreticilerinin çevresel sürdürülebilirlik konusundaki farkındalık düzeylerini analiz etmek ve yeşil işletmecilik uygulamalarına yönelik yaklaşımlarını değerlendirmek amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında özellikle işletmelerin üretim süreçlerinde çevreye duyarlılık ilkelerini ne ölçüde benimsedikleri, yöneticilerin çevresel sorumluluk bilincini nasıl tanımladıkları ve bu bilincin işletme politikalarına yansımaları ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bölümde, gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilen nitel verilerin analizinden elde edilen bulgular detaylandırılmaktadır. Bulgular, temalar, alt temalar ve kodlar halinde sistematik olarak sunulmuştur. Görüşme verileri, MAXQDA nitel veri analiz programı aracılığıyla analiz edilmiş; verilerden hareketle tümevarımsal bir yaklaşımla geliştirilen kod-tema yapısı, çalışmanın amacına uygun şekilde yapılandırılmıştır. Bu kapsamda kodlama sürecinde hem benzer görüşler gruplanmış hem de dikkat çeken farklılıklar tespit edilmiştir. Analiz sonucunda oluşturulan tematik yapı, katılımcıların çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil işletmecilik konusundaki algı, uygulama ve eğilimlerini daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Elde edilen temalar ile alt temalar arasındaki ilişkiyi gösteren genel yapı, Şekil 2’de görsel olarak sunulmuştur.

Şekil 2. Tema ve kodların hiyerarşik görünümü

Şekil 2’de verilen bilgilerden hareketle, görüşme verilerinin analiz edilmesi sonucunda dört ana temaya ulaşıldığı belirlenmiştir. Bu ana temalar, işletmelerin çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil işletmecilik konularındaki mevcut durumunu çok boyutlu bir şekilde yansıtmaktadır. Ana temalara ait bilgiler Şekil 3’te sunulmuştur.

Şekil 3. Ana temalar

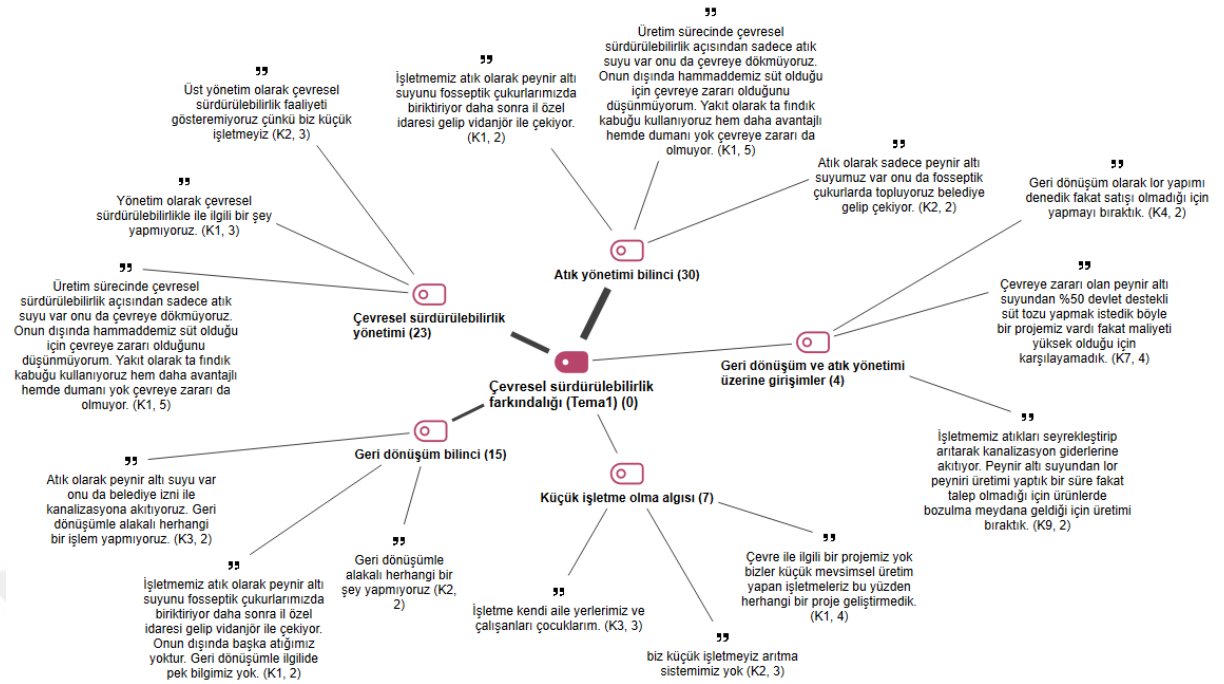
3.1. ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK FARKINDALIĞI (TEMA1)

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda ilk ana tema olarak “Çevre sürdürülebilirlik farkındalığı” ön plana çıkmıştır. Bu bulgular doğrultusunda “Çevre sürdürülebilirlik farkındalığı” temasına ilişkin beş alt tema belirlenmiş olup, bunlar Tablo 3’te detaylı olarak sunulmuştur.

Tablo 3. Çevresel sürdürülebilirlik farkındalığına ait alt temalar ve frekansları

Alt Temalar	Katılımcı	n
Atık yönetimi bilinci	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13	13
Çevresel sürdürülebilirlik yönetimi	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13	13
Geri dönüşüm bilinci	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K10, K11, K12, K13	12
Küçük işletme olma algısı	K1, K2, K3, K5, K6, K7, K11	7
Geri dönüşüm ve atık yönetimi üzerine girişimler	K4, K7, K9, K13	4

“Çevre sürdürülebilirlik farkındalığı” temasına ilişkin kapsamlı bilgiler, alt temalar, kod yapısı ve örnek ifadeler ile birlikte Şekil 4’te sistematik olarak sunulmuştur.

Şekil 4. Tema 1'e genel bir bakış

Atık yönetimi bilinci: İşletmelerin atık yönetimi konusundaki farkındalığı ve uygulamaları çeşitlilik göstermektedir. Bazı işletmeler, peynir altı suyunu fosseptik çukurlarında biriktirip belediye veya il özel idaresi tarafından çekmektedir. Diğer işletmeler ise peynir altı suyunu arıtarak kanalizasyona akıtmakta veya çukurlarda bekletmektedir. Hammadde olarak süt kullanıldığı için çevreye zararı olmadığı düşünülmektedir. Bazı işletmeler, atık su dışında çevresel sürdürülebilirlik konusunda bir sorun yaşamadıklarını belirtmektedir. Ancak, arıtma tesisi kurmanın maliyetli olması nedeniyle birçok işletme bu konuda çözüm üretememektedir. Bazı işletmeler, çalışanlarını atık konusunda uyarmakta ve atıkları doğrudan atmak yerine biriktirip toplu şekilde belediyeye vermektedir. Geri dönüşüm konusunda ise çoğu işletme herhangi bir uygulama yapmamaktadır. Genel olarak, işletmelerin temel düzeyde çevresel sürdürülebilirlik konusunda farkındalıkları olmasına rağmen, maliyet ve imkân yetersizliği nedeniyle yeterli önlemleri alamadıkları görülmektedir.

Çevresel sürdürülebilirlik yönetimi: İşletmelerin çevresel sürdürülebilirlik konusundaki yaklaşımları çeşitlilik göstermektedir. Bazı işletmeler, üretim süreçlerinde çevresel etkilerini azaltmak için çaba göstermektedir. Örneğin, atık sularını çevreye deşarj etmemekte, peynir altı sularını uygun şekilde bertaraf etmekte, hammadde seçiminde çevreye zarar vermeyecek ürünleri tercih etmektedir. Diğer yandan, bazı

işletmeler çevresel sürdürülebilirlik konusunda yeterli bilgi ve imkana sahip olmadıklarını belirtmektedir. Küçük işletmeler, çevresel yatırımların maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle çevresel faaliyetler gerçekleştirememektedir. Bazı işletmeler ise çevresel sürdürülebilirlik konusunda herhangi bir faaliyet göstermemekte, ancak çalışanlarını uyararak çevreye duyarlı davranmalarını sağlamaya çalışmaktadır. Genel olarak, işletmelerin çevresel sürdürülebilirlik konusundaki yaklaşımları, bilgi, bütçe ve imkân durumlarına göre farklılık göstermektedir.

Geri dönüşüm bilinci: Küçük işletmeler, çevresel sürdürülebilirlik konusunda çeşitli zorluklar yaşamaktadır. Birçok işletme, peynir altı suyunu fosseptik çukurlarına veya kanalizasyona boşaltmaktadır. Bazı işletmeler, atık suyun arıtılması ve bertarafı konusunda sorunlar yaşamaktadır. Hammadde seçiminde çevreye zarar vermemeye dikkat edilmektedir, ancak geri dönüşüm konusunda bilgi ve uygulama eksikliği bulunmaktadır. Küçük işletmeler, geri dönüşüm uygulamalarının maliyetli olması nedeniyle bu konuda çalışma yapamamaktadır. Devlet desteği olmadan, geri dönüşüm faaliyetlerini gerçekleştirmeleri zordur. Bazı işletmeler, zararlı atıkları ise yakarak imha etmektedir. Genel olarak, küçük işletmelerin çevresel sürdürülebilirlik konusunda farkındalıkları ve uygulamaları sınırlıdır.

Küçük işletme olma algısı: Küçük işletmeler, çevre sürdürülebilirliği konusunda çoğunlukla farkındalık ve eylem eksikliği göstermektedir. Bunun temel nedenleri arasında, işletmelerin küçük ölçekli ve mevsimsel üretim yapmaları, arıtma sistemleri ve geri dönüşüm uygulamalarının yüksek maliyetli olması, devlet desteğinin yetersiz kalması yer almaktadır. Birçok işletme, çevre dostu uygulamaları hayata geçirmek için gerekli kaynakları ve imkânları olmadığını belirtmektedir. Ayrıca, işletmelerin çoğu kendi aile işletmeleri olarak tanımlanmakta ve çevre konusundaki projelere öncelik vermemektedir. Sonuç olarak, küçük işletmelerin çevresel sürdürülebilirlik konusunda farkındalık ve eylem eksikliği olduğu görülmektedir.

Geri dönüşüm ve atık yönetimi üzerine girişimler: Girişimciler, çevreye duyarlı olmak ve sürdürülebilirliği sağlamak için çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Lor yapımı denenmişse de satış olmaması nedeniyle üretim durdurulmuştur. Peynir altı suyundan %50 devlet destekli süt tozu üretimi planlanmış ancak yüksek maliyet nedeniyle gerçekleştirilememiştir. İşletmeler, atıklarını seyrekleştirip arıtarak kanalizasyon giderlerine akıtmaktadır. Bir girişimci, peynir altı suyunun işlenmesi ile kedi maması,

köpek maması ve kozmetik ürünleri üretmek istemiş, KOSGEB desteği almış, ancak yer sıkıntısı ve yatırımcının vazgeçmesi nedeniyle proje gerçekleştirilememiştir.

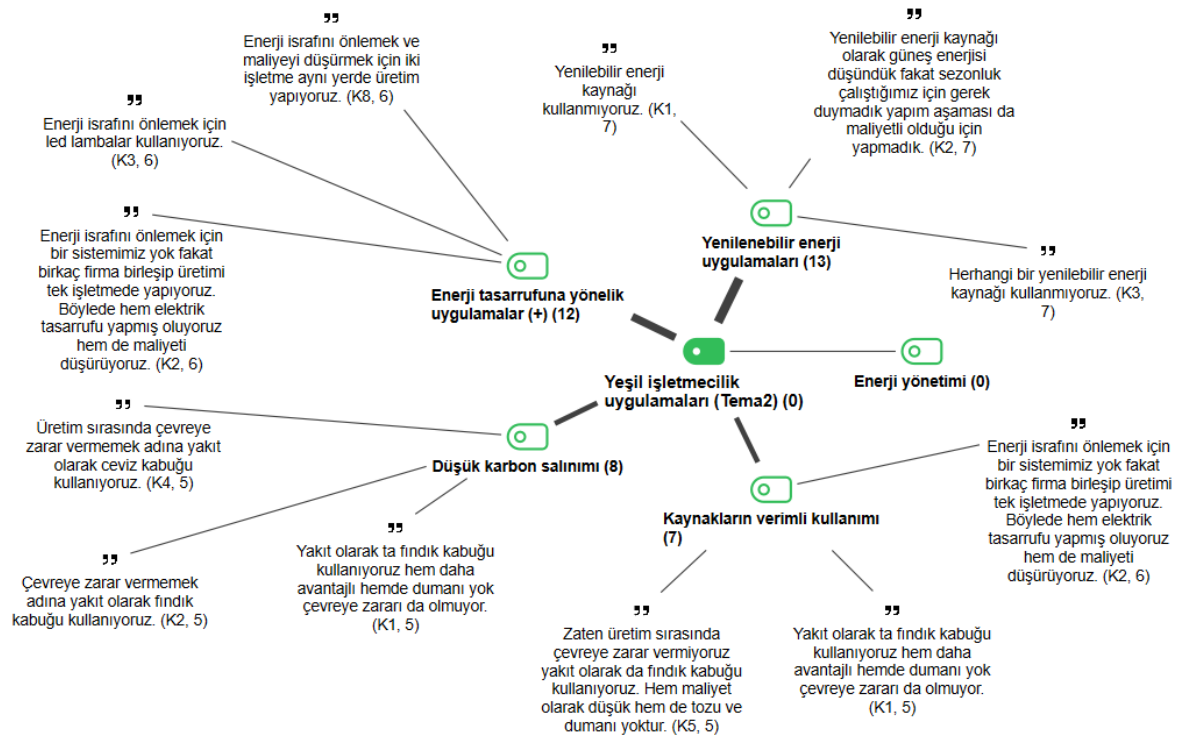
3.2. YEŞİL İŞLETMECİLİK UYGULAMALARI (TEMA2)

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda ikinci ana tema olarak “Yeşil İşletmecilik Uygulamaları” ön plana çıkmıştır. Bu bulgular doğrultusunda “Yeşil İşletmecilik Uygulamaları” temasına ilişkin beş alt tema belirlenmiş olup, bunlar Tablo 4’te detaylı olarak sunulmuştur.

Tablo 4. Yeşil işletmecilik uygulamalarına ilişkin alt temalar ve frekansları

Alt Temalar		Katılımcı	n
Düşük karbon salınımı		K1, K2, K4, K5, K6, K9, K10, K11	8
Enerji yönetimi	Yenilenebilir enerji uygulamaları	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13	13
	Kaynakların verimli kullanımı	K1, K2, K5, K8, K9, K13	6
	Enerji tasarrufuna yönelik uygulamalar	K2, K3, K8, K13	4

“Yeşil İşletmecilik Uygulamaları” temasına ilişkin kapsamlı bilgiler, alt temalar, kod yapısı ve örnek ifadeler ile birlikte Şekil 5’te sistematik olarak sunulmuştur.

Şekil 5. Tema 2’ye genel bir bakış

Düşük karbon salınımı: İşletmeler, üretim süreçlerinde çevreye zarar vermemek için fındık kabuğu ve ceviz kabuğu gibi doğal ve yenilenebilir yakıtları kullanmaktadır. Bu yakıtların, odun ateşine kıyasla daha uzun süre yandığını ve duman veya koku yaymadığını ifade etmektedirler. Böylece işletmeler, düşük karbon salınımı sağlayarak çevreye daha az zarar verdiklerini düşünmektedirler. Ayrıca, fındık kabuğu ve ceviz kabuğu kullanımı maliyet açısından işletmeler tarafından daha avantajlı olarak görülmektedir.

Yenilenebilir enerji uygulamaları: İşletmeler genellikle yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmamaktadır. Güneş enerjisi en çok düşünülen yenilenebilir enerji kaynağı olsa da işletmelerin çoğu bunu uygulayamamaktadır. Bunun başlıca nedenleri arasında; sezonluk çalışma, yüksek maliyet, nakit sıkıntısı, devlet desteğinin olmaması ve yaz mevsiminin kısa olması yer almaktadır. Sadece bir işletme güneş enerjisinden faydalanmakta ve elektrik kullanımını azaltarak avantaj sağlamaktadır. Ancak genel olarak yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı işletmeler arasında yaygın değildir.

Kaynakların verimli kullanımı: İşletmeler, enerji verimliliğini artırmak ve maliyetleri düşürmek için dikkate değer uygulamalar gerçekleştirmektedir. Bazı işletmeler, fındık kabuğunu yakıt olarak kullanmakta, böylece hem daha avantajlı hem de çevreye zarar vermemektedir. Diğer işletmeler ise, enerji israfını önlemek için birden fazla işletmeyi aynı yerde konumlandırarak elektrik tasarrufu sağlamak ve maliyetleri düşürmektedir.

Enerji tasarrufuna yönelik uygulamalar: İşletmelerin enerji tasarrufu uygulamaları çeşitlilik göstermektedir. Bazı işletmeler herhangi bir sistem kullanmamakta, yalnızca çalışanları uyararak gereksiz enerji kullanımını önlemeye çalışmaktadır. Diğer işletmeler ise daha sistemli yaklaşımlar benimsemiştir. Örneğin, birkaç işletmenin üretimi tek bir yerde gerçekleştirmesi hem enerji tasarrufu hem de maliyet azalımı sağlamaktadır. Ayrıca, LED aydınlatma kullanımı, üretim sonrası makinelerin hemen kapatılması, enerji tüketiminin yakından takip edilmesi gibi uygulamalar da enerji israfını önlemeye yönelik çözümler olarak ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte, yenilikçi teknolojilerin kullanımı konusunda bazı işletmelerin yetersiz kaldığı görülmektedir. Genel olarak, işletmelerin enerji tasarrufu konusunda farklı yaklaşımlar benimsediği ve bu alanda daha sistemli uygulamaları hayata geçirmeye ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır.

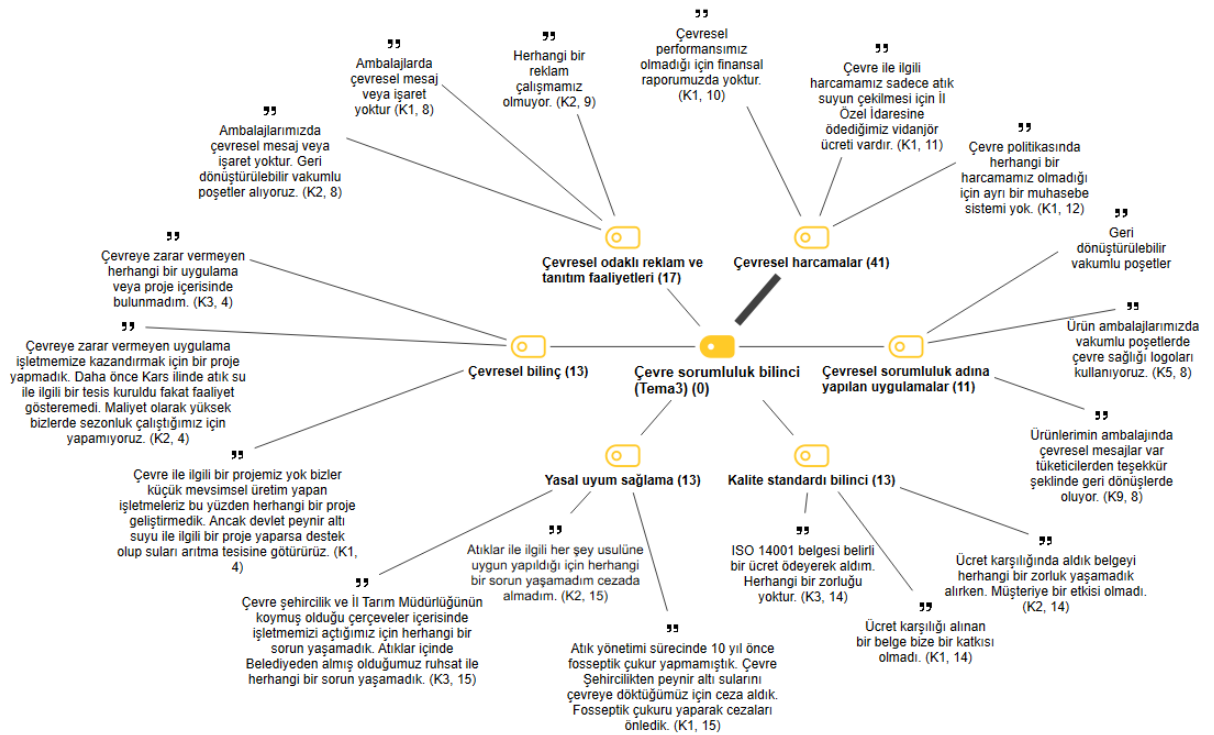
3.3. ÇEVRE SORUMLULUK BİLİNCİ (TEMA3)

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda belirlenen üçüncü ana tema “Çevre sorumluluk bilinci” olmuştur. Bu bulgular doğrultusunda “Çevre sorumluluk bilinci” temasına ilişkin altı alt tema belirlenmiş olup, bunlar Tablo 5’te detaylı olarak sunulmuştur.

Tablo 5. Çevre sorumluluk bilincine ilişkin alt temalar ve frekansları

Alt Temalar	Katılımcı	n
Kalite standardı bilinci	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13	13
Yasal uyum sağlama	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13	13
Çevresel harcamalar	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13	13
Çevresel odaklı reklam ve tanıtım faaliyetleri	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13	13
Çevresel bilinç	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K8, K9, K10, K11	10
Çevresel sorumluluk adına yapılan uygulamalar	K1, K2, K4, K5, K6, K9, K10, K11, K12	9

“Çevre sorumluluk bilinci” temasına ilişkin kapsamlı bilgiler, alt temalar, kod yapısı ve örnek ifadeler ile birlikte Şekil 6’da sistematik olarak sunulmuştur.

Şekil 6. Tema 3'e genel bir bakış

Kalite standardı bilinci: İşletmeler kalite belgesi olarak ISO 14001 belgesini ücret karşılığında almış ve herhangi bir zorluk yaşanmadan elde etmişlerdir. Ancak, bu belgenin işletmelere herhangi bir katkısının veya müşteriler üzerinde bir etkisinin olmadığını düşünmektedirler. Bazı işletmeler, ruhsat alırken kalite belgesini de birlikte aldığını, ancak daha sonra iptal ettirdiklerini ifade etmişlerdir. Genel olarak işletmeler, kalite standardı adına ISO 14001 belgesinin, işletmelere herhangi bir avantaj sağlamadığını düşünmektedirler.

Yasal uyum sağlama: İşletmelerin atık yönetimi sürecinde yasal uyum sağlaması önemlidir. Bazı işletmeler, daha önce fosseptik çukur yapmadıkları için Çevre Şehircilik Bakanlığı'ndan ceza almışlardır. Peynir altı sularının çevreye dökülmesi de cezalara neden olmuştur. Ancak işletmeler fosseptik çukurlarını yaparak ve atıkları usulüne uygun yönetmeye başlayarak cezaları önlemişlerdir. İşletmelerin çoğu, Çevre Şehircilik Bakanlığı ve İl Tarım Müdürlüğü'nün belirlediği kriterlere uygun olarak faaliyetlerini yürüttükleri için herhangi bir ceza ile karşılaşmamışlardır. Fosseptik çukurlarının yeterli olması ve atık yönetiminin usulüne uygun yapılması, işletmelerin yasal yaptırımlardan kaçınmalarını sağlamıştır.

Çevresel harcamalar: İşletmelerin çevresel harcamaları ve çevre politikaları konusunda çok sınırlı uygulamaları olduğu görülmektedir. Çoğu işletme, çevresel performanslarını finansal raporlarında göstermemekte ve çevre dostu uygulamalara yönelik herhangi bir bütçe ayırmamaktadır. Çevresel harcamalar genellikle atık suyun çekilmesi için belediye veya il özel idaresine ödenen vidanjör ücretleri ile sınırlı kalmaktadır. İşletmelerin çoğu, çevre politikaları doğrultusunda herhangi bir muhasebe sistemi veya raporlama yöntemi kullanmamakta, çevresel performanslarını ölçmek ve finanse etmek için bir girişimde bulunmamaktadır. Sonuç olarak, işletmelerin çevresel sorumluluk bilinci ve çevre dostu uygulamaları konusunda önemli eksiklikleri bulunmaktadır.

Çevresel odaklı reklam ve tanıtım faaliyetleri: İşletmeler, ürünlerinin çevresel etkilerini vurgulamak için herhangi bir reklam veya tanıtım faaliyeti gerçekleştirmemektedir. Bunun yerine, işletmeler ürünlerini sosyal medya üzerinden tanıtmakta ve müşterilerinin ürün fiyatlarıyla daha çok ilgilendiğini vurgulamaktadır. Genel olarak, işletmeler çevre dostu mesajlar içeren reklam ve tanıtım faaliyetleri gerçekleştirmemekte, ürünlerinin çevresel etkilerini ön plana çıkarmamaktadır.

Çevresel bilinç: Bazı işletmeler, devlet tarafından yürütülen çevre projelerine destek olabileceklerini belirtmiştir, ancak kendi başlarına çevre dostu projeler geliştirmemişlerdir. Maliyetlerin yüksek olması ve sezonluk çalışma nedeniyle, işletmeler çevre dostu uygulamaları hayata geçirmekte zorlanmaktadır. Bazı işletmeler, çevre politikalarını uygularken herhangi bir zorluk yaşamadıklarını, çünkü zaten çevreye zarar vermediklerini ifade etmiştir. Ayrıca, tüketicilerin daha çok fiyat odaklı olduğu ve çevresel mesajlara yeterince önem vermediğini belirtilmiştir. İşletmelerin çoğu, çevresel performanslarını finanse edecek raporları olmadığını, çünkü çevre ile ilgili bir işleri bulunmadığını vurgulamıştır. Genel olarak, işletmeler kendi başlarına çevre dostu projeler geliştirmek yerine, devlet tarafından yürütülen projelere destek olmayı tercih etmektedir.

Çevresel sorumluluk adına yapılan uygulamalar: İşletmeler, çevresel sorumluluk bilinci kapsamında pek fazla uygulama gerçekleştirmemektedir. Sadece geri dönüştürülebilir vakumlu poşetler kullanılmakta ve bazı işletmeler de atık poşetleri belediyeye teslim etmektedir.

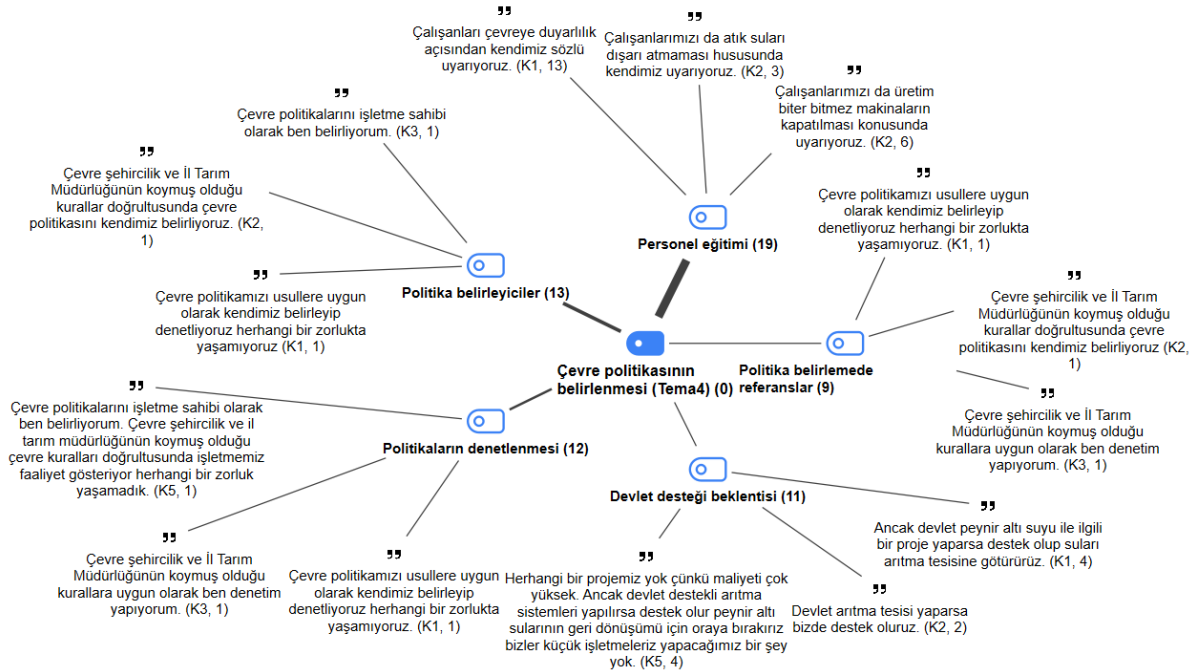
3.4. ÇEVRE POLİTİKASININ BELİRLENMESİ (TEMA4)

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda son ana tema olarak “Çevre politikasının belirlenmesi” ön plana çıkmıştır. Bu bulgular doğrultusunda “Çevre politikasının belirlenmesi” temasına ilişkin beş alt tema belirlenmiş olup, bunlar Tablo 6’da detaylı olarak sunulmuştur.

Tablo 6. Çevre politikasının belirlenmesine ilişkin alt temalar ve frekansları

Alt Temalar	Katılımcı	n
Personel eğitimi	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13	13
Politika belirleyiciler	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13	13
Politikaların denetlenmesi	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12	12
Devlet desteği beklentisi	K1, K2, K5, K6, K7, K10, K11, K12, K13	9
Politika belirlemede referanslar	K1, K2, K3, K5, K6, K9, K10, K11, K12	9

“Çevre sorumluluk bilinci” temasına ilişkin kapsamlı bilgiler, alt temalar, kod yapısı ve örnek ifadeler ile birlikte Şekil 7’de sistematik olarak sunulmuştur.

Şekil 7. Tema 4'e genel bir bakış

Personel eğitimi: Çalışanların çevreye duyarlılık konusunda eğitim almadıkları, işletme yöneticilerinin kendilerinin sözlü olarak uyarılar yaptıkları görülmektedir. Yöneticiler, çalışanları atık suları dışarı atmama, üretim sonrası makineleri kapatma, peynir altı sularını çevreye dökme gibi konularda uyarmakta ancak herhangi bir eğitim programı düzenlememektedirler. Bazı yöneticiler, çalışanların kendi çocukları olduğu için onları uyarmanın yeterli olduğunu düşünmektedir. Diğer yöneticiler ise çalışanların uyarılara yeterince kulak asmadıklarını belirtmektedir. Sonuç olarak, çalışanlara çevreye duyarlılık konusunda sistematik bir eğitim verilmediği, yöneticilerin sözlü uyarılarıyla yetindikleri anlaşılmaktadır.

Politika belirleyiciler: İşletme sahipleri, çevre politikalarını kendileri belirleyip uygulamaktadır. Çevre Şehircilik ve İl Tarım Müdürlüğü'nün koyduğu kurallara uygun olarak, işletme sahipleri çevre politikalarını kendileri belirlemekte ve denetlemektedir. Herhangi bir zorluk yaşamadan, mevcut standartlar doğrultusunda çevre politikalarını oluşturup takip etmektedirler. İşletme sahipleri, çevre politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında tam yetkiye sahiptir. Çevre Şehircilik'in belirlediği kurallar çerçevesinde, işletme sahipleri kendi çevre politikalarını oluşturmakta ve denetlemektedir.

Politikaların denetlenmesi: Çevre politikaları için herhangi bir dış denetim mekanizması bulunmamaktadır. Çevre politikalarının belirlenmesi ve uygulanması tamamen işletme sahiplerinin sorumluluğundadır. Dış bir denetim ekibi bulunmamakta, işletmeler kendi kendilerini denetlemektedir.

Devlet desteği beklentisi: İşletmelerden bazıları, çevresel sürdürülebilirlik faaliyetlerine katkıda bulunmak istemektedir, ancak maliyetlerin yüksek olması nedeniyle bunu gerçekleştiremiyorlar. Devlet desteği olmadan, işletmeler peynir altı suyunun geri dönüşümü, atık su arıtma sistemleri ve yenilenebilir enerji gibi çevresel projeleri hayata geçirememektedir. İşletmeler, devletin çevresel projeler için destek sağlaması ve sistemler kurması gerektiğini belirtmektedir. Örneğin, devlet destekli arıtma tesisleri kurulursa, işletmeler bu tesisleri kullanmaya hazır olduklarını ifade etmektedir. Ayrıca, işletmeler çevresel performanslarını raporlayamamakta ve devletin bu konuda destek sağlaması gerektiğini vurgulamaktadır.

Politika belirlemede referanslar: Çevre politikasının belirlenmesinde, işletmeler Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile İl Tarım Müdürlüğü'nün koyduğu kurallara uygun

hareket etmektedir. İşletmeler, bu kurallara göre kendi çevre politikalarını belirlemekte ve denetlemektedir. Herhangi bir zorluk yaşanmamakta, ceza yaptırımı ile karşılaşılmamaktadır.

4. BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Ardahan ilinde faaliyet gösteren süt ürünleri üreticilerinin çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil işletmecilik konularındaki farkındalık düzeylerini ve uygulamalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Özellikle küçük ölçekli kırsal işletmelerin çevreye yönelik tutumlarını ve üretim süreçlerinde çevre dostu uygulamalara ne ölçüde yer verdiklerini analiz eden bu araştırma, yerel işletmelerin çevresel sorumluluk anlayışlarını derinlemesine incelemiştir. Çalışmanın sonuçları araştırma sorularına paralel olacak şekilde ele alınmıştır.

4.1. ARAŞTIRMA SORUSU-1: ARDAHAN İLİNDEKİ SÜT ÜRÜNLERİ ÜRETİCİLERİNİN ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK HAKKINDA FARKINDALIK DÜZEYİ NASILDIR?

Araştırma bulguları göstermiştir ki Ardahan ilindeki süt ürünleri üreticilerinin çevresel sürdürülebilirlik konusunda temel düzeyde bir farkındalığa sahip oldukları ancak uygulamada önemli eksikliklerin bulunduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu çevresel sürdürülebilirliği daha çok yasal zorunluluklar bağlamında ele almakta ve çevre ile ilgili faaliyetleri çoğunlukla “ceza yememek” veya “denetime takılmamak” amacıyla uygulamaktadır.

Özellikle atık yönetimi, çevresel sürdürülebilirlik yönetimi ve geri dönüşüm konularında kısmi bir bilinç bulunmasına rağmen, işletmelerin büyük bir kısmı ekonomik ve teknik kısıtlar nedeniyle bu konularda aktif uygulamalar gerçekleştirememektedir. Bu sonuçlar literatürde yapılan çalışmalarla da benzerlik göstermektedir. Güler Sülük (2018) ve Parker (2018) tarafından yapılan araştırmalarda, küçük üreticilerin çevresel sürdürülebilirlik konusundaki farkındalığının çoğunlukla teorik düzeyde kaldığı ve maliyet baskıları nedeniyle bu bilincin uygulamaya yansıtılamadığı ifade edilmiştir.

Bulgular ayrıca, küçük işletme olma algısının çevresel sürdürülebilirlik konusundaki en önemli engellerden biri olduğunu ortaya koymuştur. İşletme sahipleri, “biz küçük bir işletmeyiz, çevre yatırımı yapmamız mümkün değil” yaklaşımıyla çevresel

yükümlülükleri daha çok idari gereklilik olarak görmektedir. Benzer şekilde Biagetti vd. (2023) küçük ölçekli süt işletmelerinin sürdürülebilirlik farkındalığının düşük olduğunu, bunun nedeninin ise bilgi ve kaynak yetersizliği olduğunu belirtmişlerdir.

Geri dönüşüm konusundaki bulgular ise literatürde sıkça dile getirilen “bilinç-farkındalık-eylem açığını” doğrulamaktadır. Ceylan (2010) tüketiciler üzerine yaptığı çalışmada çevresel konularda bilgi sahibi olmanın her zaman çevre dostu davranışa dönüşmediğini ifade etmiştir. Bu çalışmada da işletmelerin geri dönüşüm konusunda teorik olarak bilgi sahibi olduğu ancak uygulamada geri dönüşüm altyapısının neredeyse hiç bulunmadığı görülmüştür.

Bir diğer önemli bulgu ise işletmelerin devlet desteğine yönelik yoğun beklentisidir. İşletmeler, çevresel yatırımların ancak kamu destekleri ile mümkün olabileceğini savunmaktadır. Bu durum, Karaoğlu (2025) ve Atalay (2024) gibi çalışmalarda da vurgulanmış, küçük ölçekli işletmelerin çevresel sürdürülebilirlik adımlarında dışsal desteklerin belirleyici olduğu ifade edilmiştir.

Genel olarak bu sonuçlar, Ardahan ilindeki süt ürünleri üreticilerinin çevresel sürdürülebilirlik konusunda belli bir farkındalık geliştirmiş olduklarını, ancak bunu uygulamaya geçirecek ekonomik, teknik ve yönetsel kapasiteye sahip olmadıklarını ortaya koymuştur. Bu bağlamda mevcut farkındalık düzeyinin artırılmasının yanı sıra çevresel sürdürülebilirliği teşvik edecek somut destek mekanizmalarının hayata geçirilmesi önem arz etmektedir.

4.2. ARAŞTIRMA SORUSU-2: ARDAHAN İLİNDEKİ SÜT ÜRÜNLERİ ÜRETİCİLERİNİN YEŞİL İŞLETMECİLİK YAKLAŞIMLARI NASILDIR?

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, Ardahan ilinde faaliyet gösteren süt ürünleri üreticilerinin yeşil işletmecilik uygulamalarını oldukça sınırlı bir düzeyde benimsediklerini ortaya koymuştur. Görüşmelerde, işletmelerin büyük çoğunluğunun çevre dostu üretim teknikleri veya sürdürülebilir tedarik zinciri gibi temel yeşil işletmecilik uygulamalarına yönelik somut bir stratejiye sahip olmadığı belirlenmiştir. İşletmeler, yeşil uygulamaları daha çok mevzuatın zorunlu kıldığı minimum standartlarda ele almakta, gönüllü çevreci uygulamalara ise çoğunlukla uzak durmaktadır.

Özellikle üretim sürecinde geri dönüşüm, atık su arıtma, enerji tasarrufu gibi temel çevre dostu uygulamaların ihmal edildiği gözlenmiştir. İşletmelerin önemli bir kısmı üretim süreçlerinde ortaya çıkan atıkların büyük bölümünü doğrudan bertaraf ettiğini, herhangi bir geri kazanım faaliyeti yürütmediğini ifade etmiştir. Bu bulgu, Finnegan vd. (2017) tarafından İrlanda’da yapılan çalışmalarda da desteklenmektedir; çalışmada küçük ve orta ölçekli süt ürünleri işletmelerinin benzer şekilde geri dönüşüm altyapısına sahip olmadığı ve yeşil işletmecilik uygulamalarının düşük olduğu belirlenmiştir.

Araştırma bulguları, işletmelerin çevre dostu enerji kaynaklarına geçişte ciddi maliyet engelleriyle karşılaştıklarını da ortaya koymuştur. İşletmelerin tamamına yakını güneş enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarını üretim süreçlerine entegre etmeyi ekonomik olarak mümkün görmemektedir. Bu bulgu, Yener Ögür (2024) tarafından Konya’da yürütülen çalışmayla da örtüşmektedir; söz konusu çalışmada yenilenebilir enerji farkındalığı olmasına rağmen küçük üreticilerin yüksek yatırım maliyetleri nedeniyle yenilenebilir enerji yatırımlarına sıcak bakmadıkları ifade edilmiştir.

Ambalajlama süreçlerinde de çevreci uygulamaların oldukça sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Ambalaj seçiminde çevre dostu materyal kullanımı yerine düşük maliyet öncelikli tercih kriteri olmuştur. Bu durum, benzer çalışmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir. Örneğin, Shahjahan (2022), perakende sektöründe çevresel sürdürülebilirlik uygulamalarının tüketici odaklı sektörlerde dahi sınırlı olduğunu ve maliyet baskısının işletme kararlarında belirleyici olduğunu ifade etmiştir.

Bulgular ayrıca, işletmelerin çevre dostu markalaşma ve pazarlama faaliyetlerini de dikkate almadığını göstermiştir. Çevresel etiketleme, çevre dostu ürün vurgusu gibi uygulamaların bölgedeki işletmelerde kullanılmadığı, buna yönelik bir bilincin de gelişmediği ortaya çıkmıştır. Biçakcıoğlu (2018) çalışmasında, ihracat yapan büyük ölçekli firmalarda dahi çevreci pazarlama stratejilerinin kısıtlı olduğunu tespit etmiş ve küçük ölçekli kırsal işletmelerde bu durumun daha da geri planda olduğunu vurgulamıştır.

Özetle, Ardahan ilindeki süt ürünleri işletmeleri yeşil işletmecilik yaklaşımını genellikle yasal zorunluluk sınırında sürdürmektedir. Gönüllü yeşil uygulamalar ise hem maliyet hem bilgi eksikliği nedeniyle yaygın değildir. Bu durum, küçük ölçekli işletmelerde yeşil işletmecilik uygulamalarının geliştirilmesi için öncelikle ekonomik teşvikler, farkındalık eğitimleri ve altyapı desteğine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Literatürde yer alan bulgularla tutarlı olarak, kırsal bölgelerde yeşil dönüşümün

hızlanması için daha güçlü politika ve destek mekanizmaları önerilmektedir (Paker, 2018; Lovarelli vd., 2024).

4.3. ARAŞTIRMA SORUSU-3: ARDAHAN İLİNDEKİ SÜT ÜRÜNLERİ ÜRETİCİLERİNİN ÇEVRESEL SORUMLULUK BİLİNCİ NASILDIR?

Araştırmanın üçüncü bulgusu, Ardahan ilinde faaliyet gösteren süt ürünleri üreticilerinin çevresel sorumluluk bilincinin oldukça sınırlı düzeyde geliştiğini ortaya koymuştur. Görüşmelerde katılımcılar çevresel sorumluluğu genellikle yasal yükümlülüklerin yerine getirilmesi çerçevesinde değerlendirmiş, gönüllü çevreye duyarlı uygulamalara yönelik bir bilinç düzeyinin düşük olduğu gözlemlenmiştir. Çoğu işletme çevresel sorumluluk anlayışını yalnızca denetimlere hazırlık düzeyinde ele almakta; proaktif çevreci politikalar benimsememektedir.

İşletme sahipleri ve yöneticilerin çevresel sorumluluk bilincinin düşük olmasının en temel nedenleri arasında çevresel eğitim eksikliği, finansal kapasite yetersizliği ve küçük ölçekli olmanın getirdiği imkânsızlıklar ön plana çıkmıştır. Güler Sülük (2018) çalışmasında, küçük işletmelerin çevresel sorumluluklarını tam anlamıyla tanımlayamadıklarını ve uygulamada çoğunlukla sembolik adımlar attıklarını belirtmiştir.

Görüşme sonuçlarına göre, işletmelerin büyük çoğunluğunun çevre ile ilgili herhangi bir kalite standardına sahip olmadığı ve çevresel yatırımlara dair özel bir finansal bütçe ayırmadığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde, Kuzgun (2022) tarafından yapılan çalışmada da çevresel sorumluluk adına yapılan uygulamaların çoğunlukla biçimsel olduğu, işletmelerin gerçek anlamda çevresel performansı önemsemedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın dikkate değer bir diğer bulgusu da işletmelerin “temel düzey yeterlilik” anlayışına sıkça vurgu yapmasıdır. Katılımcıların çoğunluğu çevre ile ilgili sorumluluklarını yalnızca cezai yaptırımlardan korunma düzeyinde tanımlamış, işletme politikalarında çevresel sorumluluğa yönelik herhangi bir gelişim hedefi bulunmadığı görülmüştür. Bu durum, Katanalp (2023) tarafından su ayak izi muhasebesi bağlamında yapılan çalışmada da desteklenmekte; küçük ölçekli işletmelerin sürdürülebilirlik uygulamalarını zorunluluk temelinde sınırlı tuttukları belirtilmiştir.

Olumlu örnekler ise son derece sınırlı kalmıştır. Çalışmaya katılan birkaç işletmenin çevre dostu yakıt tercihi (fındık, ceviz kabuğu kullanımı gibi) veya yerel çevre projelerine dönemsel katılım gösterdiği görülmüştür. Ancak bu tür uygulamaların çoğunlukla rastlantısal ve kısa vadeli olduğu; uzun vadeli çevre politikası ve sürdürülebilirlik planlamasının bulunmadığı anlaşılmıştır. Bu bulgu, Shahjahan (2022) tarafından ifade edilen, küçük işletmelerde çevre dostu imajın “pazarlama argümanı” olarak kullanılmadığı tespitiyle de örtüşmektedir.

Sonuç olarak araştırma bulguları, Ardahan ilindeki süt ürünleri üreticilerinin çevresel sorumluluk bilincinin düşük, uygulamalarının ise zorunluluklarla sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. Çevre bilincinin artırılması için yalnızca denetim odaklı yaklaşımların yeterli olmadığı; eğitim programları, finansal destek mekanizmaları ve sektörel bilinçlendirme kampanyaları gibi bütüncül stratejilere ihtiyaç olduğu görülmektedir. Çalışmanın sonuçları, Biagetti vd. (2023) ve Karaoğlu (2025) gibi benzer araştırmalarla paralellik göstermekte ve özellikle kırsal işletmelerin çevresel sorumluluk kapasitesinin güçlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda Ardahan ilindeki süt ürünleri üreticilerinin çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil işletmecilik uygulamalarını geliştirebilmeleri için aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

- İlk olarak, bölgedeki süt ürünleri işletmelerinde çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil işletmecilik konularında farkındalık artırıcı eğitim programları düzenlenmelidir. İşletme sahipleri ve çalışanların çevresel sorumluluk bilincinin artırılması, uygulamaya yönelik adımların önünü açacaktır.
- İşletmelerin çevre dostu üretim teknikleri ve geri dönüşüm uygulamaları konusunda bilgilendirilmesi ve bu uygulamaların kolaylaştırılması amacıyla yerel kamu kurumları tarafından rehberlik ve danışmanlık hizmetleri sağlanmalıdır.
- Mevcut ekonomik kısıtlar göz önünde bulundurularak yeşil işletmeciliğe geçişi destekleyecek devlet teşvikleri, hibeler ve finansal destek mekanizmaları artırılmalıdır. Özellikle küçük işletmelerin yenilenebilir enerji kullanımı, geri dönüşüm altyapısı kurulumu gibi yatırımları için özel destek programları oluşturulmalıdır.
- Yerel kooperatifler ve üretici birlikleri çevresel sürdürülebilirlik konusunda aktif rol üstlenmeli, işletmelerin ortak hareket edebileceği çevre odaklı iş birlikleri teşvik edilmelidir.

- Çevre dostu etiketleme ve pazarlama stratejileri konusunda işletmeler bilinçlendirilerek hem çevre duyarlılığı artırılmalı hem de bölgesel markalaşma desteklenmelidir.

- Süt üreticilerinin en büyük yan ürünü peynir altı suyudur. Normalde atık gibi görünen bu sıvı hem çevreye zarar verebilir hem de ekonomik değerini kaybedebilir. Bu durumda, Ardahan Üniversitesinde bulunan Kavılca Buğdaylı Makarna ve Erişte tesisi kapsamında süt üreticileri ile işbirliği yapılarak kavılca unundan yapılan makarnaların besin zenginleştirme (protein, mineral, laktoz) amacıyla kullanılabilir. Kavılca unu gibi geleneksel ürünün modern birleşenlerle zenginleştirilmesi hem protein ve mineral yönünden zenginleştirilmiş ürün elde edilecek hem de gıda atıklarının azaltılması sağlanacaktır. Ayrıca, “Yerel kaynaklardan üretilmiş, sürdürülebilir makarna ve süt ürünleri” konseptiyle tüketiciye bütüncül bir ürün sepeti sunulabilir. Bu hem yerel kalkınmaya katkı sağlar hem de çevre dostu üretim mesajını güçlendirir.

- Son olarak, Ardahan Üniversitesinde Kapsamında kurulan Tarım ve Hayvancılık Bilimleri Enstitümüzde peynir altı suyu hayvan yemi olarak kullanılabilir. Peynir altı suyunun fermentasyonu ile organik gübre olarak geliştirilebilir. Enstitü, bu ürünleri kullanarak hayvan beslenme denemeleri, yem katkı maddesi çalışmaları ve bitki verim denemeleri yapabilir. Öğrencilere ve araştırmacılara çevresel sürdürülebilirlik odaklı örnek uygulama projeleri sunulabilir.

KAYNAKÇA

- Akçaoz, H. & Kızılay, H. (2021). Sustainability of dairy production in Türkiye: A case study. *Journal of Agricultural Economics and Environment*, 15(2), 67–79.
- Aldazhumanova, S. (2024). *Yeşil dönüşümsel liderlik, yeşil inovasyon, yeşil işletme kültürü ve sürdürülebilir işletme performansı arasındaki ilişkilere yönelik bir araştırma*. (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi (Türkiye)).
- Alem, H. (2023). A parametric analysis of eco-efficiency and its determinants: Evidence from Norwegian dairy farms.
- Amankwah-Amoah, J. (2020). Stepping up and stepping out of COVID-19: New challenges for environmental sustainability policies in the global airline industry. *Journal of Cleaner Production*, 271, 123000.
- Amjad, F., Abbas, W., Rehman, M., Hashim, M., Khan, A., & Rehman, H.-U. (2021). Effect of green human resource management practices on organizational sustainability: The mediating role of environmental and employee performance. *Environmental Science and Pollution Research*, 28, 28191–28206. <https://doi.org/10.1007/s11356-021-12604-8>
- Atalay, M. Ö. (2024). *Çevresel sürdürülebilirliğe yönelik paydaş baskılarının pozitif örgütsel çıktılara dönüştürülme sürecinde yeşil işletmecilik uygulamalarının aracı rolü*. (Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)).
- Aydın, M., & Tanrıverdi, H. (2016). KOBİ’lerde çevresel sürdürülebilirlik farkındalığı: Yerel destek mekanizmalarının rolü. *KOBİ Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 33–48.
- Bansal, P., & DesJardine, M. R. (2014). Business sustainability: It is about time. *Strategic Organization*, 12(1), 70–78.
- Berre, D., Blancard, S., Boussemart, J. P., Leleu, H., & Tillard, E. (2013). Eco-efficiency assessment of La Reunion's dairy sector: Comparison between productivist and environmentalist objectives. *REVUE D ECONOMIE POLITIQUE*, 123(4), 549–572.
- Berton, M., Bovolenta, S., Corazzin, M., Gallo, L., Pinterits, S., Ramanzin, M., ... & Sturaro, E. (2021). Environmental impacts of milk production and processing in the Eastern Alps: A “cradle-to-dairy gate” LCA approach. *Journal of cleaner production*, 303, 127056.

- Biagetti, E., Gislon, G., Martella, A., Zucali, M., Bava, L., Franco, S., & Sandrucci, A. (2023). Comparison of the use of life cycle assessment and ecological footprint methods for evaluating environmental performances in dairy production. *Science of The Total Environment*, 905, 166845.
- Biçakcioğlu, N. (2018). *Stakeholder and resource-based antecedents and export performance outcomes of green business strategy* (Doctoral Thesis, Dokuz Eylül Üniversitesi (Türkiye)).
- Buys, L., Mengersen, K., Johnson, S., Van Buuren, N., & Chauvin, A. (2014). Creating a Sustainability Scorecard as a predictive tool for measuring the complex social, economic and environmental impacts of industries, a case study: Assessing the viability and sustainability of the dairy industry. *Journal of environmental management*, 133, 184-192.
- Ceylan, Ö. (2010). *Tüketicilerin çevresel sürdürülebilirlik ve ekolojik moda konusunda bilgi düzeyi, tutum ve davranışlarının belirlenmesine yönelik bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi (Türkiye)).
- Chelawat, H., & Trivedi, I. (2016). ESG disclosures and financial performance: Evidence from India. *Indian Journal of Corporate Governance*, 9(1), 1–16.
- Couckuyt, D., & Van Looy, A. (2020). A systematic review of green business process management. *Business Process Management Journal*, 26(2), 421-446.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage Publications.
- Çakır, M., & Aktaş, G. (2019). Çevresel sürdürülebilirlik algısı ve yeşil yönetim uygulamaları: İşletmelerde farkındalık analizi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 45–62.
- Dairy Global (2021). Sustainable dairy farming: Efficiency and innovation. *Dairy Global Magazine*, 7(3), 44–50.
- Dalla Riva, A., Burek, J., Kim, D., Thoma, G., Cassandro, M., & De Marchi, M. (2017). Environmental life cycle assessment of Italian mozzarella cheese: Hotspots and improvement opportunities. *Journal of dairy science*, 100(10), 7933-7952.
- De Giacomo, M. R., & Bleischwitz, R. (2020). Resource efficiency and climate change mitigation: An integrated assessment. *Journal of Cleaner Production*, 273, 122950.

- Eccles, R. G., Ioannou, I., & Serafeim, G. (2014). The impact of corporate sustainability on organizational processes and performance. *Management Science*, 60(11), 2835–2857.
- Egas, D., Ponsá, S., Llenas, L., & Colón, J. (2021). Towards energy-efficient small dairy production systems: An environmental and economic assessment. *Sustainable Production and Consumption*, 28, 39-51.
- Elkington, J. (1997). *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Capstone.
- FAO (2020). *Climate-Smart Dairy Farming: Improving Sustainability of Milk Production in Developing Countries*. Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- Ferronato, G., Tobanelli, N., Bani, P., & Cattaneo, L. (2025). Carbon Footprint Assessment of Dairy Milk and Grana Padano PDO Cheese and Improvement Scenarios: A Case Study in the Po Valley (Italy). *Animals*, 15(6), 811.
- Finnegan, W., Goggins, J., Clifford, E. & Zhan, X. (2017). *Environmental impacts of milk powder and butter manufactured in the Republic of Ireland*. *Science of the Total Environment*, 579, 159–168. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2016.10.237>
- Gerber, P. J., Steinfeld, H., Henderson, B., Mottet, A., Opio, C., Dijkman, J., ... & Tempio, G. (2013). *Tackling climate change through livestock: A global assessment of emissions and mitigation opportunities*. FAO.
- Ghadge, A., Kaklamanou, M., Choudhary, S., & Bourlakis, M. (2017). Implementing environmental practices within the Greek dairy supply chain: Drivers and barriers for SMEs. *Industrial Management & Data Systems*, 117(9), 1995-2014.
- Gislon, G., Bava, L., Bisutti, V., Tamburini, A., & Brasca, M. (2023). Bovine beta casein polymorphism and environmental sustainability of cheese production: The case of Grana Padano PDO and mozzarella cheese. *Sustainable Production and Consumption*, 35, 85-94.
- Gohar, S. R., & Indulska, M. (2020). Environmental sustainability through green business process management. *Australasian Journal of Information Systems*, 24.
- Grindle, M. (2007). Good enough governance revisited. *Development Policy Review*, 25(5), 553–574.

- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth generation evaluation*. In D. D. Williams (Ed.), *Evaluation models* (pp. 135-146). Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Güler Sülük, R. (2018). *Sürdürülebilirlik, çevresel riskler ve çevre muhasebesi arasındaki ilişkinin tespiti: Erzurum ilinde bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Türkiye)).
- Hasan, M. M., Nekmahmud, M., Yajuan, L., & Patwary, M. A. (2019). Green business value chain: A systematic review. *Sustainable Production and Consumption*, 20, 326-339.
- Hemme, T., & García, O. (2022). Dairy sector emissions: Global trends and reduction potential. *Journal of Dairy Science*, 105(6), 4801–4815.
- Hopwood, B., Mellor, M., & O'Brien, G. (2005). Sustainable development: mapping different approaches. *Sustainable Development*, 13(1), 38–52.
- Houssard, C., Revéret, J. P., Maxime, D., Pouliot, Y., & Margni, M. (2022). Measuring shared value creation with eco-efficiency: Development of a multidimensional value framework for the dairy industry. *Journal of Cleaner Production*, 374, 133840.
- Huda, S. S. (2024). Increasing green footprints: Indications of transformations in the socio-economic spaces of Bangladesh. *Engineering Reports*, 6(1), e12775.
- İlgar, M. Z., & İlgar, S. C. (2013). Nitel bir araştırma deseni olarak gömülü teori (Temellendirilmiş Kuram).
- İlgar, S. C., & İlgar, M. Z. (2014). Nitel veri analizinde bilgisayar programları kullanılması. *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi/IZU Journal of Social Science*.
- Jones, P., & Comfort, D. (2019). Business Contributions to Sustainable Development: A Study of Leading US Retailers. *Advances in Environmental Studies*, 3(1), 132-140.
- Karaca, E., & Yılmaz, S. (2018). Çevresel sürdürülebilirlik ve işletmelerin rolü. *Çevre Politikaları Dergisi*, 9(1), 19–31.
- Karaoğlu, P. (2025). *Çevresel sürdürülebilirlik ve insani yardım lojistiği: destekleyici uygulamalar ve stratejiler* (Doktora Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi (Türkiye)).
- Katanalp, B. (2023). *Çevresel sürdürülebilirlik bağlamında faaliyet tabanlı su ayak izi muhasebesi: Bir üretim işletmesi uygulaması= Activity based water footprint*

- accounting in the context of environmental sustainability: An implementation in a manufacturing company* (Master's Thesis, Sakarya University (Türkiye)).
- Kazan, G., & Uzun Kocamış, T. (2024). Tedarik Zincirlerinde Sürdürülebilir Risk Yönetimi: Çevresel, Sosyal Ve Jeopolitik Riskleri Azaltma Stratejileri. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*.
- Kılıkış, Ş., & Kılıkış, B. (2017). Integrated circular economy and education model to address aspects of an energy-water-food nexus in a dairy facility and local contexts. *Journal of Cleaner Production*, 167, 1084-1098.
- Klein, M., Neumair, C., Tacker, M., & Apprich, S. (2025). Technical Recyclability and Carbon Footprint of Packaging for Butter, Yogurt, and Spreads. *Recycling*, 10(2), 31.
- Klettner, A., Clarke, T., & Boersma, M. (2014). The governance of corporate sustainability. *Journal of Business Ethics*, 122(1), 145–168.
- Kocaoğlu, İ. S. (2019). *Küresel raporlama inisiyatifi kriterlerine göre çevresel sürdürülebilirlik performanslarının incelenmesi: Avrupa kimya sektörü örneği* (Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Türkiye)).
- Köse, E., & Uslu, A. (2017). İşletmelerde çevresel farkındalık düzeyinin değerlendirilmesi: Bir alan araştırması. *Çevre ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 90–105.
- Kuzgun, Ş. (2022). *Örgütsel dayanıklılık kapasitesi, yeşil yenilik, algılanan yeşil örgütsel davranış ve sürdürülebilirlik performansı arasındaki ilişkiler* (Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Türkiye)).
- Läpple, D., Stetter, C., & Buckley, C. (2024). Climate Change Mitigation in the Dairy Sector: Uncovering Heterogeneity Through Eco-Efficiency Clubs. *Agribusiness*.
- Lee, S., Park, J. W., & Choi, D. (2023). The Effects of ESG management on business performance: The case of Incheon International Airport. *Sustainability*, 15(24), 16831.
- Lovarelli, D., Bovo, M., Giannone, C., Santolini, E., Tassinari, P., & Guarino, M. (2024). Reducing life cycle environmental impacts of milk production through precision livestock farming. *Sustainable Production and Consumption*, 51, 303-314.
- Lovarelli, D., Tamburini, A., Garimberti, S., D'Imporzano, G., & Adani, F. (2022). Life cycle assessment of Parmigiano Reggiano PDO cheese with product environmental

- footprint method: A case study implementing improved slurry management strategies. *Science of the Total Environment*, 842, 156856.
- Martin, N. P., Russelle, M. P., Powell, J. M., Sniffen, C. J., Smith, S. I., Tricarico, J. M., & Grant, R. J. (2017). Invited review: Sustainable forage and grain crop production for the US dairy industry. *Journal of Dairy Science*, 100(12), 9479-9494.
- Mirčetić, V., Ivanović, T., Knežević, S., Arsić, V. B., Obradović, T., Karabašević, D., ... & Špiler, M. (2022). The innovative human resource management framework: impact of green competencies on organisational performance. *Sustainability*, 14(5), 2713.
- Mosnier, C., Duclos, A., Agabriel, J., & Gac, A. (2017). What prospective scenarios for 2035 will be compatible with reduced impact of French beef and dairy farm on climate change?. *Agricultural Systems*, 157, 193-201.
- OECD (2021). *Green Recovery for Inclusive Growth*. Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Oliveira, M., Coccozza, A., Zucaro, A., Santagata, R., & Ulgiati, S. (2021). Circular economy in the agro-industry: Integrated environmental assessment of dairy products. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 148, 111314.
- Owusu-Sekyere, E., Scheepers, M. E., & Jordaan, H. (2016). Water footprint of milk produced and processed in South Africa: Implications for policy-makers and stakeholders along the dairy value chain. *Water*, 8(8), 322.
- Özçelik, F. (2013). Sürdürülebilirlik performans karnesi. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 8(30).
- Özdemir, A., & Aksoy, E. (2021). Sürdürülebilir çevre yönetimi ve işletme stratejileri. *İşletme ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 13(4), 11–26.
- Paker, Y. (2018). *Çevresel sürdürülebilirlik ve tedarik zincirinde çevresel sürdürülebilirlik performansının ölçülmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi (Türkiye)).
- Palmieri, N., Forleo, M. B., & Salimei, E. (2017). Environmental impacts of a dairy cheese chain including whey feeding: An Italian case study. *Journal of Cleaner Production*, 140, 881-889.
- Peduzzi, P. (2019). The disaster risk, global change, and sustainability nexus. *Sustainability*, 11(4), 957.

- Pham, T. N., Tran, P. P., Le, M. H., Vo, H. N., Pham, C. D., & Nguyen, H. D. (2022). The effects of ESG combined score on business performance of enterprises in the transportation industry. *Sustainability*, 14(14), 8354.
- Porter, T., & Derry, R. (2012). Sustainability and business in a complex world. *Business and Society Review*, 117(1), 33-53.
- Prokopenko, O., Chechel, A., Koldovskiy, A., & Kldiashvili, M. (2024). Innovative Models of Green Entrepreneurship: Social Impact on Sustainable Development of Local Economies. *Economics Ecology Socium*, 8(1), 89-111.
- Repar, N., Jan, P., Nemecek, T., Dux, D., & Doluschitz, R. (2018). Factors affecting global versus local environmental and economic performance of dairying: A case study of Swiss mountain farms. *Sustainability*, 10(8), 2940.
- Rossi, C., Grossi, G., Lacetera, N., & Vitali, A. (2024). Carbon footprint and carbon sink of a local Italian dairy supply chain. *Dairy*, 5(1), 201-216.
- Segerkvist, K.A., Hansson, H., Sonesson, U., & Gunnarsson, S. (2020). Research on environmental, economic, and social sustainability in dairy farming. *Sustainability*, 12(14), 5802.
- Shahjahan, M. (2022). Perakendecilerin çevresel sürdürülebilirlik stratejilerinin tüketicilerin algıları üzerinde etkisi (Yüksek lisans tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)).
- Silalertruksa, T., Gheewala, S. H., Pongpat, P., Kaenchan, P., Permpool, N., Lecksiwilai, N., & Mungkung, R. (2017). Environmental sustainability of oil palm cultivation in different regions of Thailand: greenhouse gases and water use impact. *Journal of Cleaner Production*, 167, 1009-1019.
- Silanikove, N., & Koluman, N. (2015). Impact of climate change on the dairy industry in temperate zones: predications on the overall negative impact and on the positive role of dairy goats in adaptation to earth warming. *Small Ruminant Research*, 123(1), 27-34.
- Singh, A. B., Bhakar, V., Gaurav, G., Khandelwal, C., Sarkar, P., Singh, H., & Dangayach, G. S. (2024). Environmental sustainability of milk production: a comparative environmental impact analysis and sustainability evaluation. *Frontiers in Sustainability*, 5, 1352572.

- Soydam, S. (2021). *Çevresel sürdürülebilirlik stratejileri: Türkiye'deki on büyükşehir belediyesinin karşılaştırmalı bir incelemesi* (Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Türkiye)).
- Sullivan, R., Martindale, W., Feller, E., & Bordon, A. (2017). Fiduciary duty in the 21st century. *UN PRI and UNEP FI Report*.
- Şenocak, B., & Bursalı, Y. (2018). İşletmelerde Çevresel Sürdürülebilirlik Bilinci Ve Yeşil İşletmecilik Uygulamaları İle İşletme Başarısı Arasındaki İlişki. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 161-183.
- Talaş, Z. (2021). Ev sahibi ve köken ülkede çevresel sürdürülebilirlik: Ford Otomotiv örneği= Environmental sustainability in the host and country of origin: The case of Ford Automotive.
- Taşkıran, B. G. (2023). *Çevresel sürdürülebilirlik açısından işletmeler ve yöneticilerinin farkındalık düzeylerinin tespit edilmesi Çorum bölgesinde uygulama* (Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Türkiye)).
- Tunç, T. (2019). *Yeşil işletme stratejileri ve uygulamaları üzerine nitel bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Türkiye)).
- Türk, E., & Öztekin, M. Y. (2014). Sürdürülebilirlik Açısından Soğuk Zincir Oluşturmanın Önemi ve Bir Araştırma. *Econharran*, 5(7), 221-248.
- Tüyen, Z. (2020). İşletmelerde Sürdürülebilirlik Kavramı ve Sürdürülebilirliği Etkileyen Etmenler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 91-117.
- Ullah, F., Jiang, P., & Elamer, A. A. (2024). Revolutionizing green business: The power of academic directors in accelerating eco-innovation and sustainable transformation in China. *Business Strategy and the Environment*.
- Üreden, A., & Özden, S. (2018). Kurumsal karbon ayak izi nasıl hesaplanır: teorik bir çalışma. *Anadolu Orman Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 98-108.
- Van der Gaast, W., & Begg, K. (2012). *Challenges and solutions for climate change*. Springer.
- Veltman, K., Jones, C. D., Gaillard, R., Cela, S., Chase, L., Duval, B. D., ..S. & Joliet, O. (2017). Comparison of process-based models to quantify nutrient flows and greenhouse gas emissions associated with milk production. *Agriculture, ecosystems & environment*, 237, 31-44.

- WCED (1987). *Our Common Future*. World Commission on Environment and Development.
- Xanthopoulou, A., Skordoulis, M., Kalantonis, P., & Arsenos, P. (2024). Integrating corporate governance and forensic accounting: A sustainable corporate strategy against fraud. *Journal of Governance and Regulation/Volume*, 13(2).
- Yavuz, V. A. (2010). Sürdürülebilirlik kavramı ve işletmeler açısından sürdürülebilir üretim stratejileri/concept of sustainability and sustainable production strategies for business practices. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 63-86.
- Yelok, Y. (2017). *Yeşil tedarik zinciri yönetimi ve çevresel sürdürülebilirlik olgusuna ilişkin farkındalık düzeyinin ölçülmesi: Mersin ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Türkiye)).
- Yener Ögür, A. (2024). The effect of awareness of renewable energy resources on sustainable production in dairy farming: The case of Konya Province (Türkiye). *Sustainability*, 16(19), 8351.

EKLER

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 03/09/2025

Tez Başlığı: Süt Ürünleri Üreticilerinin Yeşil İşletmecilik ve Çevresel Sürdürülebilirlik Farkındalık Düzeylerinin Tespit Edilmesi: Ardaahan İli Örneği

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 42 sayfalık kısmına ilişkin, 25/07/2025 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %4 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☒ Kaynakça hariç
- 3- ☒ Alıntılar hariç/dâhil
- 4- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Ardaahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı:	Neşe CEVHER
Öğrenci No:	O2200700028
Ana Bilim Dalı:	İşletme Ana Bilim Dalı
Programı:	İşletme
Statüsü:	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

UYGUNDUR

Prof. Dr. Zafer AYKANAT

Detaylı Bilgi: <https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003>

Telefon: 0-4782117522

Faks: 0-4782117523

E-posta: sbe@ardahan.edu.tr

EK 2. ETİK KURUL İZNİ

T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-67796128-819-2500009748
Konu : Bilimsel Yayın ve Etik Kurul Kararı
(Prof.Dr. Zafer AYKANAT)

18.03.2025

Sayın Prof. Dr. Zafer AYKANAT

Danışmanı olduğunuz Yüksek Lisans Öğrencisi Neşe CEVHER'in 'Süt Ürünleri Üreticilerinin Yeşil İşletmecilik ve Çevresel Sürdürülebilirlik Farkındalık Düzeylerinin Tespit Edilmesi: Ardahan İli Örneği' başlıklı tez çalışması ve bu tez çalışması kapsamında kullanacağı görüşme formu soruları Üniversitemiz Etik Kurulu tarafından değerlendirilmiş olup, yapılan değerlendirme sonucu söz konusu tez çalışmasının Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kriterlerine uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Mustafa YILDIZ
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Başkanı

Belge Doğrulama Kodu: T3HCTUC

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Takip Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ardahan-universitesi-ebys>

Adres: Ardahan Üniversitesi Yenisey Kampüsü Rektörlük Hizmet Binası , Çarşıcaak Mevkii, Ardahan
75002
Telefon No: (0 478) 2117575
e-Posta: baycik@ardahan.edu.tr
Kep Adresi: ardahanuni@hs011.kep.tr

Faks No: (0 478) 2117509
İnternet Adresi: www.ardahan.edu.tr

Bilgi için :
Telefon No:
Direkt Hat:

Kabiley Ans
Etik Kurul Raportörü
(0 478) 2117575

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Neşe CEVHER

Doğum Yeri ve Tarihi

Eğitim Durumu

Ön Lisans Öğrenimi :Ardahan Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Bilgisayar Programcılığı Programı (İ.Ö.)

Ön Lisans Öğrenimi :Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Uygulamalı İngilizce ve Çevirmenlik Programı

Lisans Öğrenimi :Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi :Ardahan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Ardahan Türk Telekom Yönetici Asistanlığı (2011-2016)

İletişim

E-Posta Adresi :

Tarih

Jüri Tarihi : 03.09.2025